

پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی

علمی - پژوهشی

شماره ۱۳

هزار و سیصد و نود و هشت - نیمسال اول (دوفصلنامه)

- ۵ • اتحادیه اروپایی و دیوان بین‌المللی کیفری: همکاری و حمایت نهادین
دکتر سید قاسم زمانی - دکتر اسماعیل یعقوبی
- ۳۳ • قلمرو میانجیگری کیفری در انواع جرایم در حقوق موضوعه ایران
دکتر حسین غلامی دون - دکتر بدر سودانی سادری
- ۶۱ • تخفیف مجازات در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲
احمدرضا کوچکی - دکتر شهرام ابراهیمی
- ۸۱ • بررسی جرم‌شناختی عوامل بین‌المللی مؤثر بر ارتکاب جنایات علیه بشریت
دکتر سمیرا گل‌خندان
- ۱۰۹ • پیامدهای سیاست کیفری عوام‌گرا در جرایم جنسی علیه اطفال و نوجوانان
دکتر پریمه طاهری شاد - دکتر هوشنگ شامبیاتی
- ۱۴۷ • درآمدی بر «حقوق بیمه جنایی» در راستای «سیاست جنایی بیمه‌مدار»
دکتر مهرداد رایجیان اصلی - نعیم سهامی
- ۱۸۱ • تقابل یا تعامل قوانین کیفری دولت خارجی با حقوق بزه‌دیده؛ در پرتو اصل شناسایی متقابل در حقوق کیفری اتحادیه اروپا
دکتر جواد صالحی
- ۲۰۱ • اصل شناسایی متقابل آراء و تصمیمات قضایی در حقوق کیفری اتحادیه اروپا با نگاهی به اجرای آرای کیفری و قرار جلب اروپایی
دکتر بهزاد رضوی فرد - محمد فرجی

پیامدهای سیاست کیفری عوام‌گرا در جرایم جنسی علیه اطفال و نوجوانان

دکتر پریما طاهری شاد* - دکتر هوشنگ شامبیاتی**

چکیده:

امروزه بیش از گذشته شاهد قربانی جنسی شدن اطفال و نوجوانان هستیم. صرف‌نظر از روند روبه‌رشد این جرایم، می‌توان یکی از دلایل آن را پیشرفت و سهولت دسترسی به وسایل ارتباط جمعی دانست که بخش همیشه تاریک و پنهان این نوع بزه‌دیدگی را تا حدودی به حداقل رسانیده و از رقم سیاه آن کاسته است. هنگامی که جرایم به‌واسطه ادبیات ژورنالیستی و قلم‌های پرمخاطب و احساسی رسانه‌ها پردازش می‌شوند، علاوه بر ایجاد ترس و هراس در بطن جامعه، افکار تهییج‌شدهٔ عموم که دارای انتظارات و مطالباتی است را با خود همراه می‌کند. در این برههٔ زمانی خواست مردم، سرعت در رسیدگی و اجرای هرچه سریع‌تر و شدیدتر واکنش می‌باشد؛ بنابراین دستگاه عدالت کیفری برای اعادهٔ نظم و آرامش جامعه و کسب مشروعیت و مقبولیت عمومی، شنوای صدای مردم شده و ناگزیر تمکین نموده و ترازوی عدالت را عوام‌گرایانه هویدا می‌کند. نتایج و پیامدهای اجتناب‌ناپذیر اتخاذ چنین تصمیمی، بر همگان روشن نبوده و نیازمند نگاه نقادانه و تخصصی بوده که در این پژوهش با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی به آن پرداخته و می‌توان ایجاد آرامش هرچند موقتی احساسات و عواطف مردم و اطمینان از اجرای عدالت را از تبعات به ظاهر مثبت این رویکرد دانست و از تبعات منفی آن، فقدان دادرسی عادلانه و منصفانه‌ای که نگاه و واکنشی علمی و آسیب‌شناسانه در جهت چرایی افزایش این نوع جرایم و درنهایت کاهش وقوع آن باشد را برشمرد.

مجله پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی، شماره ۱۳، نیمسال اول ۱۳۹۸
صفحه ۱۰۹-۱۴۶، تاریخ وصول: ۱۳۹۶/۱۰/۲۳، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۰/۰۶

* دانش‌آموختهٔ دکترای حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشکده حقوق دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز،

Email: taherishadparima@gmail.com

تهران، ایران

** استادیار، عضو هیئت‌علمی گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشکده حقوق دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران

Email: hoo.shambayati@iauctb.ac.ir

مرکز، تهران، ایران، نویسنده مسئول

کلیدواژه‌ها:

عوام‌گرایی کیفری، جرایم جنسی، اطفال و نوجوانان، رسانه‌ای شدن جرایم، ترس از جرم، افکار عمومی.

مقدمه

در دنیای امروزی وقوع جرایم، ویژگی‌های مرتکبان و قربانیان، رسیدگی‌های کیفری و اعمال مجازات‌ها به مسئله و مشکلی حائز اهمیت در زندگی اجتماعی مبدل شده است که عموم مردم فارغ از هرگونه تخصصی نسبت به آن بی‌تفاوت نبوده و واکنش‌هایی به فراخور میزان درک، دانش، جایگاه و موقعیتشان نشان می‌دهند. بدون تردید اگر این جرایم از نوع جرایم جنسی^۱ و بزه‌دیدگانشان از دسته بزه‌دیدگان ایده‌آل^۲ یا آسیب‌پذیری همچون اطفال^۳ و نوجوانان^۴ باشند، بیش‌ازپیش دغدغهٔ اجتماعات شده و افکار عمومی^۵ را درگیر کرده و در هر گوشه و کناری صدای ترس و هراس مردم، تهییج‌شده از گلوگاه بلند می‌شود و در پی آن خواسته‌ها و مطالباتی دارند.

هنگام وقوع این جرایم، رسانه‌ها دست به گزینش‌گری اخبار جنایی می‌زنند و با تفصیل و تصویر چگونگی آن را به‌صورت گسترده بازتاب می‌دهند.^۶ آنها با استفاده از روش‌های

1. Sexual Crime.

درگیر کردن کودک، در فعالیت‌های جنسی می‌باشد که قانون و تابوهای اجتماعی را نقض می‌کند. امیر ایروانیان و دیگران، کودک‌آزاری از علت‌شناسی تا پاسخ‌دهی (تهران: خرسندی، ۱۳۸۹)، ۶۴.

2. Ideal Victim.

کسانی که ناتوان، آسیب‌پذیر و بی‌گناه شمرده می‌شوند و شایسته، بلکه نیازمند کمک، مراقبت و هم‌دردی هستند. مهرداد رایجیان اصلی، بزه‌دیدگی‌شناسی حمایتی (تهران: دادگستر، ۱۳۸۴)، ۹۵.

۳. هر فردی که به سن بلوغ شرعی نرسیده باشد. نک: ماده ۱۴۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۰۲/۰۱ و بند الف ماده ۱ لایحهٔ حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۷/۰۵/۰۲.

۴. هر فرد زیر ۱۸ سال که به بلوغ شرعی رسیده است. نک: ماده ۳۰۴ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۰۴ و اصلاحیهٔ ۱۳۹۴/۰۳/۲۴ و بند ب ماده ۱ لایحهٔ حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۷/۰۵/۰۲.

5. Public Opinion.

عقیده جامعه در بازهٔ زمانی معین به سمت موضوعی مشخص است.

Edward L. Bernays, "Manipulating Public Opinion: The Why and the How," *American Journal of Sociology* 33(6) (1928): 958.

امروزه افکار عمومی را ضمیر باطنی و پنهان یک ملت و ظهور آن را بازتاب طبیعی اکثریت یک جامعه در برابر پیام‌ها و رویدادهایی که برای آنها جنبه حیاتی دارد، می‌دانند. حسین بشیریه، آموزش دانش سیاسی (تهران: انتشارات نگاه معاصر، ۱۳۸۶)، ۴۰۹.

۶. کریستین لازرژ، درآمدی بر سیاست جنایی، ترجمه علی حسین نجفی‌ابرنادادی (تهران: میزان، ۱۳۹۲)، ۴۸.

ژورنالیستی به بازنمایی وقایع پرداخته^۷ و ترسی غیرمنطقی از جرم را سبب می‌شوند.^۸ به همین دلیل، متهم به بزرگ‌نمایی خطرات جرم و ارائه تصویری وحشتناک و سیاه از دنیا می‌شوند که این امر یکی از عوامل ترس از جرم است.^۹ حقیقتاً می‌توان گفت: فزونی احساس عدم‌امنیت جامعه با افزایش اخبار جنایی در جرایم، رادیو و تلویزیون کاملاً هماهنگ است؛^{۱۰} بنابراین، رسانه‌ها به‌عنوان منابع واسطه‌ای کسب اطلاعات مردم قادرند احساس افراد از واقعیت و نگرش آنان را نسبت به محیط شکل داده و به همین دلیل یکی از عوامل تأثیرگذار بر احساس امنیت محسوب می‌گردند.^{۱۱}

درحقیقت با تغییر لحن رسانه‌های گروهی از توصیف جرایم، احساسات عمومی تهییج می‌شود و مردم خواستار اقدامات عاجل از سوی دولت خواهند بود.^{۱۲} به بیانی، رسانه‌ها به‌دلیل تجهیز به ابزار بزرگ‌نمایی و اغراق، پل ارتباطی بین جرایم و احساس ناامنی محسوب شده و رابطه‌ای دوسویه دارند، به این معنا که در ابتدا جرایم را پردازش کرده و از طریق تریبون پرمخاطب خود، اطلاعاتی هرچند خام و جزئی در اختیار مردم قرار می‌دهند، سپس بلندگوی صدای مردم شده و واکنش و انتظارات عموم را اغراق‌گونه منعکس می‌کنند.

درواقع فعالیت رسانه‌ها درزمینه جرم، افزایش فشار عمومی برای سیاست‌گذاری‌های مؤثرتر و پاسخ‌های سخت‌گیرانه‌تر نسبت به جرم را به‌همراه داشته^{۱۳} که این امر می‌تواند آسیب‌های بیشتر را به دنبال داشته باشد و یا سبب شود جامعه از توجه به آسیب‌های مهم‌تر باز بماند.^{۱۴}

۷. محمد فرجیها و محمدباقر مقدسی، «رویکرد عوام‌گرایی کيفری به جرایم جنسی»، پژوهش‌های حقوق تطبیقی دانشگاه تربیت مدرس ۲ (۱۳۹۰)، ۱۱۸.

۸. مهدی سیدزاده ثانی، «بازتاب عدالت کيفری در رسانه‌های گروهی: ضوابط و آثار» (رساله دکترا، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۰)، ۳۲۱.

9. George Gerbner and Larry Gross, "Living with Television: The Violence Profile," *Journal of Communication* 26 (1976): 175.

۱۰. شهلا معظمی و مرجان برنجی اردستانی، *آثار امنیت‌گرایی در حقوق کيفری* (تهران: معاونت پژوهش‌های فقهی و حقوقی، ۱۳۹۰)، ۱۸۸.

۱۱. علی صفاری، راضیه صابری، «تأثیر رسانه‌ها بر خشونت‌گرایی و احساس ناامنی»، *مجله پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی* ۶ (۱۳۹۴)، ۷۹.

۱۲. آلن پرفیت، *پاسخ‌هایی به خشونت (گزارش کمیته مأمور مطالعه در امر خشونت و بزهکاری)*، ترجمه مرتضی حسنی (تهران: گنج دانش، ۱۳۷۸)، ۴۰.

13. Ray Surette and Others, "The Public and Criminal Justice Policy Support in Trinidad: The Medias Role," *Crime Media Culture* 7(1) (2011): 32.

۱۴. علی حسین نجفی‌ایرندآبادی و سید مهدی سیدزاده‌ثانی، «رژیم بین‌المللی هراس اخلاقی، نقش رسانه»، *مجله*

نتیجتاً، تشکیل سه‌ضلعی بازنمایی رسانه‌ای جرایم، احساس عدم‌امنیت و ترس از بزه‌دیده شدن، منجر به تکوین موج خروشان افکار عمومی در فضایی ملتهب شده که نتیجه‌ای جز حاکمیت سیاست کیفری عامه‌پسند یا محبوب عامه نداشته و ندارد.

رایج‌ترین معادل برای واژه Populism عوام‌گرایی است که برخی آن را توده‌گرایی و مردم‌گرایی^{۱۵} نیز ترجمه کرده‌اند. همچنین می‌توان واژه عمل‌گرایی را به کار برد که درمقابل سیاست جنایی واقعیت‌گرا یا سنجیده - عقلانی^{۱۶} قرار می‌گیرد. آغاز انعکاس دیدگاه‌های عمل‌گرایی در بحث‌های سیاست جنایی به دهه ۱۹۶۰ در آمریکا بازمی‌گردد.^{۱۷} درواقع یک سیاست جنایی روزمره‌زده است و به‌طور مقطعی به فشارهای ناشی از یک واقعه مجرمانه خاص پاسخ می‌دهد، مانند آبی است که به‌طور موقتی آتش شعله‌ور و مهیب را خاموش می‌کند، ولی اگر به‌صورت ریشه‌ای و بنیادی آن آتش خاموش نشود، دوباره شعله‌ور می‌گردد و آثار خود را با زمان نشان می‌دهد.^{۱۸}

این جریان همواره خود را غلام خانه‌زاد افکار عمومی دانسته و این‌گونه وانمود می‌کند که تنها در پی اعمال خواست عموم است^{۱۹} و بقا و دوام خود را در تأمین انتظارات عمومی می‌داند.

درحقیقت رویکردی است که بر اساس آن سیاست‌گذاران و دست‌اندرکاران عدالت کیفری به‌منظور جلب آرای عمومی، کسب مشروعیت و حمایت عامه مردم، بدون توجه به یافته‌های علمی، دیدگاه‌های نخبگان و معیار اثربخشی و کارآمدی، سیاست‌ها و برنامه‌هایی را تدوین و اجرا می‌کنند که هم‌سو با انتظارات مقطعی و زودگذر مردم است.^{۲۰}

تحقیقات حقوقی ۸ (۱۳۹۱)، ۱۳۷.

۱۵. ماری بریجانیان، فرهنگ اصطلاحات فلسفه و علوم اجتماعی (تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۹۰)، ۶۵۸.

۱۶. ریموند گسن، «تحولات سیاست جنایی دموکراسی‌های غربی؛ مطالعه سیاست جنایی فرانسه» در تازه‌های علوم جنایی، ترجمه شهرام ابراهیمی (تهران: میزان، ۱۳۸۸)، ۸۲۰.

۱۷. علی حسین نجفی‌ایرندآبادی، «بزهکاری، احساس ناامنی و کنترل»، مجله حقوقی دادگستری ۲۲ (۱۳۷۷)، ۵۰.

۱۸. محمدرضا گودرزی بروجردی، سیاست جنایی قضایی (تهران: انتشارات سلسبیل، ۱۳۸۵)، ۴۳.

۱۹. فیروز محمودی جانکی و محسن مرادی حسن‌آبادی، «افکار عمومی و کیفرگرایی»، مجله مطالعات حقوقی ۲ (۱۳۹۰)، ۱۷۶ و ۱۷۷.

۲۰. محمد فرجیها و محمدباقر مقدسی، «جلوه‌های عوام‌گرایی در سیاست کیفری مواد مخدر»، فصلنامه تحقیقات حقوقی ۶۸ (۱۳۹۳)، ۲۶.

به بیانی دیگر، عوام‌گرایی کیفری^{۲۱} یعنی تزریق ارادهٔ عموم مردم (یا حداقل آن دسته از مردم که به‌زعم خویش از طرف نظام عدالت کیفری نادیده گرفته می‌شوند) در فرایند کیفری، به‌منظور جلب رضایت و کسب مشروعیت از طرف مردم و نه به هدف مبارزه با جرایم و اجرای تام و تمام عدالت. بدون تردید اتخاذ چنین سیاستی، بدون در نظر گرفتن اصول اولیه حقوق کیفری و نظرات متخصصان و صاحب‌نظران، دارای آثار و پیامدهایی می‌باشد که چپستی آن، پرسش اصلی این پژوهش را به خود اختصاص داده است.

به‌هرروی، با نگاهی به رسانه‌ها درمی‌یابیم که اندک نیستند بزه‌دیدگان بی‌دفاعی چون اطفال و نوجوانان که متحمل چنین جرایم شدیدی می‌شوند و بعضاً بافاصله یا بلافاصله آماج جرایم مهم دیگری نیز قرار گرفته و یا مرتکب این نوع جرایم یا جرایم مشابه می‌شوند. در اینجا خواست و قضاوت قاطبهٔ مردم چیست؟ سرعت و شدت در رسیدگی‌ها، ما و حقوق کیفری را به اهداف غایی می‌رساند؟ سیاست کیفری مجهز به سازوکارهای سخت‌گیرانه موفق در مهار جرایم بوده و از تعداد ستایش‌ها^{۲۲}، آنهاها^{۲۳} و اهوراها^{۲۴} کاسته و درنهایت حاشیهٔ امنی برای اطفال و نوجوانان ایجاد کرده است؟ وقت آن نرسیده که نگاهی پرسش‌گر و نقاد به این نوع جرایم داشته و آثار و پیامدهای سیاست کیفری حاکم بر آن را بررسی و درصدد اصلاح آن برآییم؟

در سال‌های اخیر مقالات^{۲۵}، پایان‌نامه‌ها^{۲۶} و کتاب‌هایی^{۲۷} در حوزهٔ عوام‌گرایی کیفری به

21. Penal Populism.

۲۲. ستایش قریشی دختر شش‌ساله که توسط امیرحسین ۱۶ساله در تاریخ ۱۳۹۵/۰۱/۲۲ مورد کودک‌آزاری جنسی و قتل قرار گرفت که در تاریخ ۱۳۹۶/۱۰/۱۴ بعد از رسیدن مرتکب به سن ۱۸ سال، مجازات نسبت به او اجرا گردید. («پدر ستایش: پیش از اعدام به قاتل دخترم گفتم جایی برای بخشش نگذاشتی»، یورونیوز، ۱۳۹۷/۱۰/۱۰، www.fa.euronews.com).

۲۳. آتنا اصلانی دختر شش‌ساله که توسط اسماعیل ۴۲ساله در تاریخ ۱۳۹۶/۰۳/۲۸ مورد کودک‌آزاری جنسی و قتل قرار گرفت که در تاریخ ۱۳۹۶/۰۶/۲۹ مجازات نسبت به مرتکب اجرا گردید. («اجرای عجیب فردی که از قتل آتنا خبر داشت و جان باخت»، شبکه العالم، ۱۳۹۷/۱۰/۱۰، www.fa.alalamtv.net).

۲۴. اهورا قاسمی پسر دو سال و هفت‌ماهه که توسط مجتبی ۲۷ساله در تاریخ ۱۳۹۶/۰۷/۲۲ مورد کودک‌آزاری جنسی و قتل قرار گرفت که در تاریخ ۱۳۹۷/۰۱/۲۱ مجازات نسبت به مرتکب اجرا گردید. («اجرای حکم اعدام قاتل اهورا در رشت»، مجله اینترنتی حرف تازه، ۱۳۹۷/۱۰/۱۰، www.harfetaze.com).

۲۵. (۱) ویژگی‌های سیاست کیفری عوام‌گرا؛ (۲) بسترهای ظهور عوام‌گرایی؛ (۳) جلوه‌های عوام‌گرایی در سیاست‌های کیفری مواد مخدر؛ (۴) رویکرد عوام‌گرایی کیفری به جرایم جنسی؛ و (۵) رویکرد عوام‌گرایی به عدالت کیفری نوجوانان و جوانان که همگی به قلم محمد فرجیها و محمدباقر مقدسی بوده است.

۲۶. رساله دکترای محمدباقر مقدسی با عنوان عوام‌گرایی کیفری و جلوه‌های آن در سیاست کیفری ایران که در

رشته تحریر و ترجمه درآمده است که نگاهی کلی به موضوع داشته و به مفاهیم، بسترهای ظهور، ویژگی‌ها و جلوه‌های عوام‌گرایی کیفری پرداخته و نتایج و پیامدهای آن به‌وضوح کمتری بیان گردیده است. به‌ویژه نسبت به جرایم جنسی علیه اطفال و نوجوانان که اکنون بیش‌ازپیش شاهد چنین جرایمی هستیم؛ بنابراین، در این پژوهش با استفاده از روش توصیفی، تحلیلی و با نگاهی اجمالی به چند مورد از این نوع جرایم، به بررسی مهم‌ترین و بارزترین آثار و پیامدهای سیاست کیفری عوام‌گرا در جرایم جنسی علیه اطفال و نوجوانان می‌پردازیم، به امید آنکه فانوس راهنمایی درجهت تغییر نگرش باشد.

۱- اتخاذ پاسخ‌های غیرعلمی و ناکارآمد در فضای احساسی و ملتهب

سیاست کیفری موفق و کارآمد سیاستی است که دستاورد آن، مهار و کنترل جرایم است. ابزار و سازوکار لازم و ضروری برای نیل به این مهم، بدون تردید بهره‌گیری از نظرات، پژوهش‌ها و تحلیل‌های متخصصان و کارشناسان علوم مرتبط با جرایم و مجازات‌هاست. بدین مفهوم که سیاست کیفری مجهز به نظریات جرم‌شناسی باشد که چستی جرم، چرایی و علل و عوامل تسهیل‌کننده وقوع و افزایش جرایم موردشناسایی و بررسی قرار گرفته تا از این طریق بتوان زمینه‌های ارتکاب جرم را تحت کنترل قرار دهد و به حداقل رسانید. همچنین از یافته‌های علم روان‌شناسی استفاده کرده تا فرد و پیچیدگی‌های روان، علل مساعدکننده فردی و درونی او برای سوق دادن به ارتکاب جرم موردمداقه قرار گیرد تا بتوان پاسخ کیفری دارای وجهه اصلاحی و بازپروری متناسب با پرونده شخصیت اتخاذ کرد.^{۲۸} درنهایت از دستاوردهای علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی بهره برده تا از کنار عوامل و شرایط اجتماعی محرک به ارتکاب جرم بی‌تفاوت نگذشته و آنها را شناخته و درصدد حل و رفع آن برآید. پس به‌درستی، شناخت و بررسی عوامل مختلف و مبارزه با علت، تنها مسیری است که ما را به سرمنزل مقصود حقوق کیفری می‌رساند.

با نفوذ رویکردهای عوام‌گرا، نقش ارزیابی‌های علمی و تخصصی در نظام عدالت کیفری به حاشیه رانده شده و درعوض انتظارات عموم مردم برجسته و مهم تلقی می‌شود. چراکه به

سال ۱۳۹۰ در دانشگاه تربیت مدرس ارائه و دفاع گردید.

۲۷. ۱) عوام‌گرایی کیفری و افکار عمومی: درس‌هایی از پنج کشور ترجمه‌شده توسط زینب باقری‌نژاد، سودابه رضوانی، مهدی کاظمی جویباری و هانیه هژبرالساداتی و ۲) عوام‌گرایی کیفری ترجمه هانیه هژبرالساداتی.

۲۸. اصل فردی کردن مجازات یعنی انطباق کیفر با ویژگی‌های مرتکب.

اعتقاد این نگرش فکری، نخبگان و کارشناسان به‌اندازه مردم عادی و بزه‌دیدگان با جرایم نزدیک و همسایه نبوده‌اند تا تهدیدی برای خود یا عزیزانشان باشد؛ بنابراین مداخله در تدوین سياست‌گذاری‌های کيفری حق مسلم و غيرقابل‌انکار مردمی است که احساس ترس و ناامنی کرده و هرروز آماج جرایم قرار می‌گیرند. سياست کيفری عامه‌پسند با هدف جلب نظر و اعتماد عموم و برقراری هرچه بهتر نظم و آرامش، مسؤلیت مستقیم جرم را برعهده مرتکب جرم دانسته و ساده و سریع‌ترین مسیر واکنشی (حذف و طرد مجرم) را برگزیده و تمایل به اقدامات در ظاهر پرهزینه و زمان‌برداري، چون استفاده از دستاوردهای علمی، نظریات آسیب‌شناسان و کارشناس ندارد و در توجیه اتخاذ چنین رویکردی به نظریه پنجره‌های شکسته^{۲۹} و مدیریت ریسک جرم^{۳۰} از طریق اعمال سياست‌های تسامح‌صفر^{۳۱} توسل جسته و تنها راه مبارزه با جرم را چنین انتخابی می‌داند تا بدین‌وسیله به مردم القاء کند: دولت‌مردان بیدارند و با بی‌کيفرمانی مجرمان سریعاً و قاطعانه برخورد می‌کنند.^{۳۲}

حاکمیت این نوع سياست کيفری، هرچند در ظاهر نشان از جامعه‌ای مردم‌سالار دارد که حتی در تدوین قوانین، دادرسی و اجرای مجازات، نظر و رأی مردم مرجع بوده و بالتبع، اعاده آرامش، برقراری نظم و امنیت، جلب اعتماد از بین‌رفته و رضایت و تأیید عمومی را به ارمغان می‌آورد، اما بایستی دانست مسائل مهم حقوق کيفری، قانون‌نویسی، رسیدگی به جرایم و اعمال مجازات‌ها، بسیار پیچیده‌تر از آن است که عوام صرفاً با مجموعه‌ای از اطلاعات مجمل

29. Broken Windows Theory.

همان‌طور که اگر پنجره‌ای از ساختمان بشکند و همچنان تعمیرنشده رها گردد، به‌زودی کل ساختمان منهدم خواهد گردید، برای پیشگیری از انهدام اجتماع نیز، باید به‌محض شکسته شدن اولین پنجره، فوراً با هنجارشکن برخورد شود. جورج ال. کلینگ و جمیزکی ویلسون، «پنجره‌های شکسته (پلیس و امنیت محلی)»، ترجمه محمد صادری توحیدخانه، مجله حقوقی دادگستری ۴۳ (۱۳۸۲)، ۱۷۹.

30. Criminal Risk Management.

یا جامعه‌ای عاری از جرم، یعنی درواقع بزه‌دیده‌مدار شدن و امنیتی شدن سياست جنایی. به این معنا که چه کنیم که افراد کمتر بزه‌دیده واقع شوند؟ اصطلاح مدیریت کيفری ریسک جرم یعنی کيفر را به‌عنوان ابزاری برای مهار جرم به کار ببریم و هدف آن است که ارتکاب جرم به سطحی برسد که برای جامعه قابل تحمل باشد. علی‌حسین نجفی‌ايرنداآبادی، «مباحثی در علوم جنایی (تقریرات درس جرم‌شناسی (سياست کيفری عمل‌گرا - عوام‌گرا)» (دوره دکترای حقوق کيفری و جرم‌شناسی، تهران: دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، سال تحصیلی ۱۳۸۹-۱۳۹۰)، ۱۷۵۱ و ۱۷۵۲.

31. Zero Tolerance Policies.

یا سخت‌گیری کيفری مطلق و بدون هرگونه اغماض و گذشت نسبت به جرایم اعم از خرد و مهم.

۳۲. لازرژ، درآمدی بر سياست جنایی، پیشین، ۴۹.

حاصل شده از رسانه‌ها بتوانند انتظاراتی منطقی و معقول داشته^{۳۳} و تأثیرگذار بر دستگاه عدالت کیفری و تدوین سیاست‌های مؤثر باشند. به‌راستی، عامه مردم با قواعد و اصول شکلی و ماهوی حاکم بر نظام عدالت کیفری آشنایی ندارند و طبیعتاً نمی‌توانند در این خصوص نظر علمی و تخصصی داشته و خواسته‌ای بر حق و برابر با انصاف و عدالت مطالبه کنند؛ بنابراین علل و عوامل وقوع جرایم، ویژگی‌های مرتکبان و قربانیان، فرایند کیفری، چگونگی پاسخی مناسب در جهت اهداف مجازات‌ها، میزان کارآمدی واکنش‌ها و چگونگی مهار و کنترل بزه جنسی علیه اطفال و نوجوانان، از موضوعاتی نیست که ما را بی‌نیاز از نظرات محققان کرده و بتوان صرفاً نگاه و پاسخی سطحی، احساسی و هیجانی داشت.

درواقع هنر و تدبیر نظام عدالت کیفری ایجاب می‌کند که متولیان سیاست کیفری با بهره‌مندی از دانش، تخصص و تجربه کافی به دغدغه و ترس‌های مردم توجه کرده و صدای فریاد آنها را بشنوند، بدون آنکه از مسیر خود که بررسی علمی، کارشناسانه، مستقل و مبتنی بر انصاف و عدالت است، خارج گردند. به‌عبارتی مقصود اصلی که کنترل و پیشگیری از جرایم است را فدای برقراری آرامش سریع، تسکین موقتی آلام و رضایت عموم نکنند. البته که اهمیت دادن به افکار آگاهانه مردم یا گروه‌های آگاه، مشکل‌آفرین نیست و برعکس، توجه سیاست‌مداران به نظرات ارزشمند نخبگان بسیار ضروری و راه‌گشاست.

بنابر آنچه بیان شد، ایراد اساسی که به سیاست‌های عوام‌پسند وارد می‌شود، بحث نادیده گرفتن یافته‌های علمی در سیاست‌گذاری‌ها و درعوض تصمیم‌گیری بر اساس خواست و ملاحظات مردم‌پسند است. این رویه در مورد سیاست‌های کیفری که بلافاصله پس از وقوع جرایم خشونت‌بار و تحریک احساسات عمومی اتخاذ می‌شود، آشکارا دیده شده است.^{۳۴} بدین‌نحو که بدون هرگونه اغماض، رسیدگی‌های شتاب‌زده، غیرمستقل، سریع و شدید به دلیل فشار احساسات مردم^{۳۵} انجام شده و واکنش‌های سخت کیفری فوراً به اجرا گذاشته

۳۳. در سایت‌های اینترنتی داخلی www.alef.ir («تجاوز سه کارگر به کودک هفت‌ساله»، جامعه خبری تحلیلی الف، ۱۳۹۷/۱۰/۱۰) و www.asrkhbar.com («آزار جنسی دختر شش‌ساله توسط راننده آژانس»، سایت خبری تحلیلی عصر خبر، ۱۳۹۷/۱۰/۱۰)، مردم نسبت به کودک‌آزاری جنسی واکنش‌هایی نشان دادند، عده‌ای صحبت از آن داشتند که باید مرتکب را آن قدر شلاق زد تا بمیرد یا از پا آویزان کرد یا داخل تنور داغ بیندازند یا او را قطع نخاع کنند یا پوست بدنش را بکنند و نمک بریزند یا باید او را قطعه‌قطعه کرد.

34. Chris Lewis and Others, "Comparing Japanese and English Juvenile Justice: Reflections on Change in the Twenty - First Century," *Crime Prevention & Community Safety* 11(2) (2009): 82.

۳۵. در پرونده اهورا قاسمی پسر بچه دو سال و هفت‌ماهه استان رشت که توسط ناپدری م.ق در مهر ماه ۱۳۹۶

می‌شود.^{۳۶} هرچند که در ظاهر فضای ملتهب و مردم مضطرب، آرام گشته و اعتماد عمومی جلب شده و این پیام به مرتکبان بالقوه و بالفعل داده می‌شود که پاسخ‌های سخت و بدون هرگونه اغمازی در انتظارتان هست. بلکه بایستی دانست، واکنش‌هایی که به هدف کسب تأیید و محبوبیت مردمی است، معضل و معمای بزهکاری را ریشه‌یابی و حل نکرده و در نتیجه، اصول بنیادین حقوق کیفری و اهداف مجازات‌ها نادیده گرفته شده است. درحقیقت تدوین سیاست کیفری که نیازمند مدت‌ها بررسی و تشکیل جلسه‌های هم‌اندیشی با حضور اساتید و کارشناسان علوم جرم‌شناسی، حقوق کیفری، روان‌شناسی و جامعه‌شناسی است، در کوتاه‌ترین زمان ممکن و بدون احساس نیاز به حضور نخبگان و استفاده از تئوری‌های علمی و تجربی، شکل گرفته و رویکردی رو به گذشته، سخت‌گیرانه و سزاگرایانه صرف داشته است. نتیجتاً، کارشناسان با نگاه علمی به جرم نگریسته و تلاش می‌کنند از طریق روش‌های علمی به تبیین چرایی وقوع آن بپردازند^{۳۷} تا از این طریق بتوان به هدف غایی حقوق کیفری که کنترل جرایم و به حداقل رسانیدن آن است، دست یافت. درمقابل پایه و اساس این مکتب فکری، توسل سخاوتمندانه به ابزارهای سزاده به منظور جلب رضایت مردم، کسب محبوبیت و تحسین عمومی است و نه شناخت چرایی وقوع جرایم و چگونگی مبارزه و اتخاذ سیاستی موفق و کارآمد.

۲- گرایش به سزاگرایی و بی‌توجهی به دیگر اهداف مجازات‌ها

هدف‌های پیچیده و گاه آشتی‌ناپذیر کیفرها را می‌توان حول سه محور خلاصه کرد: ترساندن، سزا دادن و بازپروراندن. این هدف‌های سه‌گانه همواره در اجرای مجازات‌ها وجود داشته و دارد ولی تأکید بر یکی بیش از دیگری برحسب زمان و مکان یکسان نبوده است.^{۳۸} در مکتب فکری عوام‌گرا، هدف از اعمال مجازات‌ها، تنها توجه به سزادهی است و به اصلاح، بازپروری

مورد کودک‌آزاری جنسی قرار گرفته و سپس به قتل رسیده بود، بعد از رسانه‌ای شدن، احساسات مردم تحریک شده و برای رسیدگی سریع و شدید درمقابل دادگستری استان رشت تجمع کرده و شعار می‌دادند و درنهایت مرتکب در ۲۱ فروردین ۱۳۹۷ در زندان لاکان استان گیلان اعدام شد.

۳۶. آتنا اصلانی دختر بچه ۶ساله پارس آباد مغان استان اردبیل که توسط الف.ج ۴۲ساله متأهل و دارای فرزند، مورد کودک‌آزار جنسی قرار گرفته و سپس به قتل رسیده بود، از زمان وقوع جرم تا اجرای مجازات در کمتر از صد روز در شهریور ماه ۱۳۹۶، کیفر در ملأعام به اجرا و نمایش گذاشته شد.

۳۷. محمد فرجیها، «بازتاب رسانه‌ای جرم»، فصلنامه رفاه اجتماعی ۲۲ (۱۳۸۶)، ۶۹.

۳۸. محمدعلی اردبیلی، حقوق جزای عمومی (تهران: میزان، ۱۳۹۵)، جلد سوم، ۲۳.

و درمان بزهکار هیچ وقتی نمی‌نهد، به دلیل آنکه سیاست کیفری عوام‌گرا از خواست و انتظارات مردم و نه از واقعیت‌های مجرمانه و اصول ابتدایی حقوق کیفری، تغذیه می‌کند، پس نگاه و اقدامات اصلاحی و بازپروری مرتکب، هیچ پایگاه و جایگاهی در آن نداشته و از هرگونه واکنشی که خدشه به اعتماد و محبوبیت عمومی وارد آورد و در اذهان جلوه جانبداری از مجرم، حمایت از ناقضان قانون و بی‌تفاوتی نسبت به جرم و خواسته مردم را داشته باشد، به جد اجتناب می‌کند.

اندیشه اصلاح و درمان بر این باور است که جرم محصول مجموع^{۳۹} شرایط اجتماعی است که همگی دست در دست هم داده و فرد را به سمت ارتکاب آن سوق می‌دهد. بر اساس این دیدگاه چون کارنامه جامعه‌پذیرسازی مجرم منفی بوده و نهاد خانواده، مدرسه، محله و دوستان ناقص عمل کرده‌اند، باید بار دیگر مسیر جامعه‌پذیرسازی فرد تکرار شود؛ بنابراین وظیفه نظام عدالت کیفری است که فرایند بازپذیری اجتماعی وی را تکمیل کند و به مجرم به مثابه یک بیمار نگریسته شود که باید وی را درمان کرد. از این رو با الگوبرداری از علم پزشکی مراحل معاینه، تشخیص، تجویز و درمان را برای اصلاح وی پیشنهاد می‌دهد.^{۴۰} در دوره حاکمیت الگوی رفاه‌گرایی کیفری^{۴۱} مداخلات بازپرورانه بر مجازات‌های سرکوب‌گر اولویت یافت و تحقیقات جرم‌شناسی تمرکز خود را بر اثربخشی برنامه‌های اصلاح و درمان معطوف کرده بود، چراکه وقوع جرم را معلول مستقیم و غیرمستقیم عوامل مختلفی دانسته که صرف سرکوبی و محکوم کردن جرایم کفایت نکرده و باید عوامل وقوع آن را شناخت^{۴۲} و درحقیقت بازپروری و درمان بدون تشخیص و علت‌یابی ممکن نبوده و مجازات کیفری نیز

۳۹. تأثیر عوامل چندگانه.

۴۰. علی حسین نجفی‌ابرنادادی، «مباحثی در علوم جنایی، تقریرات درس جرم‌شناسی (بازپروری بزهکاران)» (دوره دکترای حقوق کیفری و جرم‌شناسی، تهران: دانشگاه تربیت مدرس، سال تحصیلی ۱۳۸۶-۱۳۸۷)، ۲۴۲۰-۲۴۱۴.

41. Penal-Welfarism.

الگوی دولت رفاهی یا رفاه‌گرایی کیفری بعد از جنگ جهانی دوم و به دنبال افزایش نرخ بیکاری، تورم و فقر حاکم شد. در این الگو بر نقش دولت در اداره اجتماع در رفع نیازهای اساسی مردم تأکید فراوانی می‌شد و دولت موظف بود، امکانات اشتغال، مسکن، تحصیل و خدمات درمانی اعضای اجتماع را مهیا ساخته و شرایط قابل‌تحمیلی را برای زندگی فراهم و برابری اجتماعی را گسترش دهد. تونی فیتز پتریک، نظریه رفاه - سایت / اجتماعی چیست، ترجمه هرمز همایون‌پور (تهران: مؤسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی، ۱۳۸۳)، ۲۷.

42. It is not enough to condemn crime; we need to understand its causes.

بدون مشورت و راهنمایی با کارشناسان میسر نیست.^{۴۳} در واقع مجرم قربانی کمبودهای عاطفی، تربیتی، اقتصادی و تبعیض‌های اجتماعی^{۴۴} تلقی می‌شد که در مجرمیت خود نقش عمده‌ای نداشت؛ بنابراین جامعه باید به منظور رفع کمبود، در نهادهای مختلف اصلاحاتی انجام دهد و زمینه شکل‌گیری گرایش‌های مجرمانه و فرصت بزهکاری را از بین برد. در مقابل باید برنامه‌های مختلف اجتماعی - فرهنگی به منظور بازاجتماعی شدن مجرم و بازگشت وی به اجتماع اجرا شود؛ بنابراین می‌توان گفت در این دوره مدل رفاه‌گرایی کیفری بر مدل عدالت کیفری برتری یافته بود.^{۴۵} به تدریج الگوی رفاه‌گرایی و نظریه تأثیر عوامل چندگانه بر ارتکاب جرم کم‌رنگ شد و در مقابل ایده عدم تأثیر برنامه‌های اصلاحی^{۴۶} و اینکه اصلاح و درمان سرابی بیش نیست،^{۴۷} شکل گرفت و مجرم فرد محاسبه‌گری تلقی شده که با ارزیابی منافع و مضار جرم به ارتکاب آن اقدام کرده و مسئولیت متوجه اوست و در نتیجه گرایش به سخت‌گیری بر مبنای دیدگاه مردم قوت گرفت.

رویکرد عوام‌گرایی کیفری بر این باور است که تجربه ناموفق اجرای سیاست‌های اصلاح و درمان در دهه‌های گذشته نشان می‌دهد که این گروه‌های خطرناک، اصلاح‌ناپذیرند و حضور آنها در اجتماع امنیت اکثریت شهروندان مطیع قانون را به مخاطره می‌اندازد. از این رو باید با استفاده از روش‌های گوناگون خطر آنها را از بین برد. استفاده از راهکارهایی که موجب حذف دائمی یا موقتی فرد می‌شوند مانند اعدام و حبس‌های طولانی‌مدت، رایج‌ترین پیشنهاد عوام‌گرایی کیفری برای رفع خطر مجرمان است.^{۴۸}

پس عدم برنامه‌ریزی برای اصلاح و درمان مجرمان و تأکید بر طرد بزهکاران از پیامدهای عوام‌گرایی کیفری است. سیاست‌مداران با این ادعا که مجرمان جنسی اصلاح‌پذیر نیستند و

43. No treatment without diagnosis, and no penal sanction without expert advice.

۴۴. جرم محصول نابرابری‌های اجتماعی است.

۴۵. علی حسین نجفی‌ابرنآبادی، «کیفرشناسی نو - جرم‌شناسی نو: درآمدی بر سیاست جنایی مدیریتی خطرمدار» در *تازه‌های علوم جنایی*، زیر نظر علی حسین نجفی‌ابرنآبادی (تهران: میزان، ۱۳۸۸)، ۷۱۹.

۴۶. نظریه اثر صفر اصلاح و درمان یا بی‌اثری درمان. ریموند گسن، *جرم‌شناسی کاربردی*، ترجمه مهدی کی‌نیا (تهران: نشر مهدی کی‌نیا، ۱۳۷۰)، ۳۰.

۴۷. مارک آنسل، *دفاع اجتماعی*. ترجمه محمد آشوری و علی حسین نجفی‌ابرنآبادی (تهران: گنج دانش، ۱۳۹۵)، ۷۴.

۴۸. مری دلماس‌مارتی، «پارادایم جنگ علیه جرم، مشروع ساختن امر غیرانسانی» در *تازه‌های علوم جنایی*، ترجمه روح‌الدین کردعلیوند (تهران: میزان، ۱۳۸۸)، ۱۰۲۰.

مردم با اختصاص بودجه برای اصلاح آنها مخالفند، سزاگرایی را نسبت به آنها اعمال می‌کنند؛^{۴۹} بنابراین، صرفاً با مسئول دانستن فرد و اعمال مجازات سریع و شدید، تلویحاً بیان می‌شود: مرتکب تنها شایسته حذف و مجازات بوده و جامعه و نظام حاکم همه نیازهای او را پاسخ داده و هیچ‌گونه خلأ و مشکلی ندارد تا زنگ خطری تلقی شده و ضرورت ایجاب کند که قبل از اعمال مجازات، نگاهی به اطراف افکنده و علل، عوامل و چرایی وقوع جرایم را شناسایی کرده تا به این تئوری محکوم به شکست شخصیت مجرمانه، برای همیشه پایان دهیم.

همچنین عوام‌گرایان تنها خواهان پاک کردن هرچه سریع‌تر جامعه از حضور مجرم هستند تا مردم و اجتماع از شر او و عمل وی راحت شوند، لیکن صفحات مطبوعات حباب این آرمان را بی‌رحمانه ترکانده و ثابت کرده‌اند که این نوع نگرش و اقدام، درحقیقت تنها توانسته مجرم مذکور را حذف کند، اما جامعه را از شر امثال او و اعمال مشابه وی راحت نمی‌کند و برخلاف تصور، ارباب و بازدارندگی عام به همراه نداشته است؛ بنابراین دیگر هدف از اعمال مجازات‌ها که ترساندن، ارباب و بازدارندگی است، حقیقتاً تأمین نشده و حتی اجرای کیفی‌های شدید و سنگین به صورت علنی و در ملاعام نتوانسته مانعی بر سر راه بزهکاران بالقوه برای عملی کردن اندیشه مجرمانه ایجاد کند.

به‌راستی که واکنش‌های در نظر گرفته‌شده، کارآمد نبوده و اهداف مجازات‌ها و درنهایت هدف غایی از حقوق کیفری نادیده گرفته شده است و صرفاً مقصود سزادهی و طرد مجرم بوده، بدون در نظر گرفتن آنکه شاید او خود قربانی بوده^{۵۰} و می‌توان با شناخت و بررسی زندگی او، حداقل به شناخت مجرمان مشابه دست یافت تا بتوان آنها و جرایم احتمالی‌شان را از طریق اقدامات پیشگیرانه کنترل کرده و به حداقل رسانید. درنتیجه، هر روز بیشتر از پیش شاهد وقوع این جرایم نبوده و آرامش موقتی خود و جامعه را نسبت به آسیب‌های بسیار شدید و غیرقابل‌جبران بزه‌دیدگان خاص آن، ارج ننهیم.

اگر به‌جای گرایش به سزادهی و حذف مجرم، تخصصی و کارشناسانه، دیگر اهداف

۴۹. فرجیها و مقدسی، «رویکرد عوام‌گرایی کیفری به جرایم جنسی»، پیشین، ۱۱۸.

۵۰. م.ب معروف به بیجه ۲۲ساله که مرتکب هفده فقره تجاوز و قتل کودکان و سه فقره بزرگسال در اطراف تهران شده بود، طی اظهاراتش در ۱۱ سالگی مورد کودک‌آزاری جنسی قرار گرفته و همین امر شعله انتقام را در او روشن کرده بود که حتی اعتراف کرده بود درصورتی که دستگیر نمی‌شد این تعداد قربانیان را به یکصد کودک می‌رسانید. («بیجه»، ویکی‌پدیا، ۱۳۹۷/۱۰/۱۰، www.wikipedia.org).

مجازات‌ها و حقوق کیفری را مدنظر قرار می‌دادیم، بدون تردید در فاصله زمانی کوتاه شاهد این تعداد جرایم نبوده و کودکانمان تاوان اشتباهات و آزمون و خطاهای پی‌درپی ما را پس نمی‌دادند. درحقیقت، اندک زمانی نیست که تئوری‌وار به ناکارآمدی مجازات‌های سنگین و شدید پی برده‌ایم منتها در صحنه اقدام و عمل، خط بطلانی بر تمامی تئوری‌ها کشیده و کمافی سابق همان مسیر را چندین و چندبار طی می‌نماییم و جز افسوس خوردن برای قربانی شدن بهاره‌ها^{۵۱} و نشین صدای نداها^{۵۲} اقدامی کارآمد نمی‌کنیم.

۳- نادیده انگاشتن معیارها و ویژگی‌های دادرسی بر پایه انصاف و عدالت

یکی از اصول پایه‌ای حقوق کیفری، رسیدگی و دادرسی‌های مبتنی بر انصاف و عدالت است، بدین معنا که عدالت ایجاب می‌کند، هیچ بزه و بزهکاری از تور عدالت کیفری نگریخته و پاسخ‌گوی اعمالش باشد. نگاه منصفانه نیز به این مفهوم است که با وجدان آگاه و بیدار، تمام عوامل از قبیل ویژگی‌های مرتکب، گذشته او، محیط پیرامون وی مورد مداخله قرار گیرد و هرچند که بایدها و نبایدهای شناخته و تعریف شده را نادیده گرفته و مرتکب جرم به هر اندازه و شدت و حدتی که شده است، با محترم شمردن فرض برائت^{۵۳}، به‌طور علنی^{۵۴} در دادگاهی مستقل^{۵۵}، بی‌طرف^{۵۶} و قانونی^{۵۷}، در مدتی معقول و بدون هرگونه شتاب‌زدگی یا اطالّه

۵۱. بهاره دختر بچه پنج‌ساله افغان که در استان اصفهان ساکن بود، در تاریخ ۹ خرداد ماه ۱۳۹۷ هنگام خرید نان رپوده شده و مورد کودک‌آزاری جنسی واقع شده و پیکر نیمه‌جانیش در خرابه‌ای نزدیک منزل پیدا شده بود. («ماجرای تلخ تجاوز به دختر پنج‌ساله افغان در اصفهان»، فرارور، ۱۰/۱۰/۱۳۹۷، www.fararu.com).

۵۲. ندا دختر بچه شش‌ساله افغان که در استان خراسان ساکن بود، در فروردین ماه سال ۱۳۹۷ توسط ع.الف ۴۱ ساله متاهل و دارای سه فرزند مورد آزار جنسی و قتل قرار گرفت و حکم اعدام در ۳۱ تیر ماه ۱۳۹۷ در ملأعام اجرا گردید. («قاتل ندا عزیزاده دختر بچه مشهدی اعدام شد»، سبزپندار، ۱۰/۱۰/۱۳۹۷، www.sabzpendar.com).

۵۳. نک: ماده ۴ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با اصلاحات ۱۳۹۴.

۵۴. نک: ماده ۳۵۲ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با اصلاحات ۱۳۹۴.

۵۵. هیچ نوع فشار بیرونی مانع انجام وظیفه خطیر قضاوت نشود. محمد آشوری، مفاهیم عدالت و انصاف از دیدگاه کنوانسیون اروپایی حقوق بشر (تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۸۳)، ۳۳۳. نک: ماده ۳ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۴ (اصل استقلال قضایی).

۵۶. بدون جانبداری قضاوت کند (اصل بی‌طرفی مراجع قضایی). همانجا.

۵۷. نک: اصل ۳۶ قانون اساسی مصوب ۱۳۵۸ و اصلاحات ۱۳۶۸ و ماده ۲ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ (اصل قانونی بودن دادرسی کیفری).

دادرسی^{۵۸} مورد قضاوت قرار گیرد و از حقوق دفاعی خود^{۵۹} با رعایت حقوق شهروندی^{۶۰} بهره‌مند باشد.

حقیقتاً سیاست کیفری موفق بایستی واجد ویژگی‌های مارالذکر باشد، اما سیاست کیفری جذاب و عوام‌پسند که مبنا و هدف آن، تنها کسب مشروعیت از عموم مردم است، بسیاری از این ویژگی‌ها را عمداً نادیده گرفته و موفق نبوده است. اهمّ ویژگی‌هایی که در این نوع سیاست کیفری به فراموشی سپرده می‌شود عبارت‌اند از: عدم استقلال قضات که منجر به تحدید اختیارات قضایی گردیده است؛ سرعت در رسیدگی که منجر به شتاب‌زدگی و اشتباهات قضایی شده است و درنهایت باتوجه به فضای احساسی حاکم، حقوق دفاعی متهم محترم شمرده نمی‌شود.

۳-۱- تحدید اختیارات قضایی

مطالعه سیاست کیفری کشورها هر آئینه حاکی از آن است که در کشورهایی که عموم مردم به عملکرد دستگاه قضا در مبارزه با جرایم بی‌اعتماد هستند، گرایش به عوام‌گرایی کیفری بیشتر است. این یأس و بی‌اعتمادی باعث می‌شود افراد تصور کنند که میزان ارتکاب جرم رو به افزایش بوده و رویکرد سهل‌گیری دادگاه‌ها نسبت به مجرمان هریک از آنها را در معرض بزه‌دیدگی قرار داده است.^{۶۱} این بی‌اعتمادی نسبت به نظام عدالت کیفری در عمل موجب افزایش مداخله قانونگذار و تحدید اختیارات دادگاه‌ها در تعیین کیفرها شده است.^{۶۲} در نتیجه، تعیین مجازات اجباری برای بسیاری از جرایم، تحت تأثیر این رویکرد صورت گرفته است؛ بنابراین، از آنجاکه مردم نسبت به اختیارات وسیع قضات در رسیدگی و تعیین مجازات بدبین هستند تلاش شده از طریق تعیین مجازات‌های اجباری اختیارات آنها محدود شود.^{۶۳} عموم

۵۸. نک: ماده ۳ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ (اصل رسیدگی در کوتاه‌ترین مهلت ممکن).

۵۹. در صفحات آتی و در قسمت ۳-۳ به آن می‌پردازیم.

۶۰. قانون احترام به آزادی‌های مشروع و حفظ حقوق شهروندی مصوب ۱۳۸۳/۰۲/۱۵.

۶۱. نظرات مردم در سایت www.asrkhbar.com («آزار جنسی دختر شش‌ساله توسط راننده آژانس»، سایت خبری تحلیل عصر خبر، ۱۳۹۷/۱۰/۱۰) ثبت گردیده که روند رسیدگی و رفتار قضات باعث این جرایم و جری شدن مرتکبان می‌شود (البته ادیباتشان حاوی الفاظ دیگری است).

62. Jonathan Simon, *Governing through Crime: How the War on Crime Transformed American Democracy and Created a Culture of Fear* (New York: Oxford University Press, 2007), 330.

63. Julian V. Roberts, "Public Opinion and Mandatory Sentencing: A Review of International Finding," *Criminal Justice and Behavior* 30 (2003): 490.

مردم معتقدند، اختیارات وسیع قضات با نگاهی تسامحی در هنگام رسیدگی، تعیین و اجرای مجازات، باعث شده تنها منافع متهمان و مجرمان موردلحاظ قرار گیرد و در نتیجه حقوق جامعه و بزه‌دیدگان، نادیده گرفته شود. با چنین پیش‌فرضی، در این جریان فکری تلاش می‌شود به انحاء مختلف اختیارات قضات محدود شود. درحقیقت، وظیفه قاضی تنها تعیین دقیق مجازاتی است که پیش از این از طرف مردم و یا سیاست‌گذاران کيفری به‌عنوان مناسب‌ترین واکنش تعیین گردیده است.^{۶۴} به بیانی بهتر، در این نوع سياست کيفری، قضات فارغ از هر اندازه دانش و تجربه، به رباتی می‌دل گشته‌اند که هیچ اختیاری در تفسیر قوانین و تعیین مجازات متناسب ندارند و درواقع آنها منشی آرای بیشتر اراده‌شده توسط جامعه و رسانه‌ها هستند. به‌راستی، به‌جای آنکه با نگاه هوشمندانه از ابزار رسانه‌ها برای افزایش آگاهی جامعه نسبت به جرایم و اقدامات نظام عدالت کيفری بهره برده شود، تنها درجهت فشار به سیستم قضایی استفاده می‌شود.

بر اساس اصول حقوق کيفری، استقلال قضایی یکی از شاخصه‌های مهم تحقق دادرسی منصفانه است که اعمال فشار به قضات برای صدور احکام مقبول رسانه‌ها و مردم، به‌شدت این اصل بنیادین را در معرض تضییع و تهدید قرار می‌دهد. دور از ذهن نیست که قضات تحت تأثیر این فشارها، به‌منظور جلب رضایت جامعه، ناگزیر اصول دادرسی و موازین قانونی را نادیده بگیرند و اقعان وجدانی خویش را در راستای مطالبات عموم قرار دهند. پس باتوجه به اصول حقوق کيفری و اصل دادرسی عادلانه و منصفانه، استقلال قضایی و تفویض اختیارات قانونی و قضایی، اقتضاء دارد که قضات تحت تأثیر فضای احساسی حاکم بر اجتماع، به‌ویژه جنجال رسانه‌ها قرار نگیرند و از هرگونه فشار فرادست و فرودستی به دور بوده و در آرامش ذهن و باتوجه به اندوخته‌های علمی و تجربیات و استفاده از نظریات متخصصان، موضوع را تحلیل و بررسی کرده و بر اساس ارزیابی که از وقایع دارند، فارغ از هرگونه ترس و اضطراب اینکه مورداتهام جانبداری از متهم قرار گیرند و بدون توجه به اینکه آیا حکم صادره موردپسند عامه مردم و تحسین یا نکوهش عمومی قرار می‌گیرد، قضاوت کنند.

۶۴. تحدید اختیارات قاضی در مغایرت با اصل فردی کردن مجازات.

قاضی دادگاه با بررسی اوضاع و احوالی که جرم در آن ارتکاب یافته، مجازات را تعیین می‌کند. از این‌رو ضروری است اختیاراتی درجهت فردی کردن مجازات داشته باشد. موریس کوسون، «تحول زندان در ایالات متحده آمریکا»، ترجمه قاسم قاسمی، مجله حقوقی دادگستری ۴۵ (۱۳۸۲)، ۲۰۹.

به‌راستی، استقلال قضایی منجر به تضمین دادرسی عادلانه، تأمین حقوق و آزادی‌های اساسی شهروندان، کاهش فساد و پیشگیری از وقوع جرم خواهد شد^{۶۵} که در اصول^{۶۶} قانون اساسی به این اصل توجه ویژه‌ای شده است.

هرچند که در قوانین کیفری ایران، مجازات مجرمان جنسی^{۶۷} بدون در نظر گرفتن شرایط و ویژگی‌های مرتکب و مجنی‌علیه، تصریح شده است و در واقع قاضی دادگاه هیچ اختیاری در تعیین مجازات (به‌استثنای قواعد توبه^{۶۸}) ندارد^{۶۹}، با این حال جنجال رسانه‌ای حاکم و صدای خروش مردم، قضات را در معرض تحمیل فشار قرار داده و استقلال را از آنها سلب کرده است و نتیجتاً عموم، انتظار صدور شدیدترین حکم ممکن و اجرای فوری را، آن هم به‌نحوی که علاوه بر شنیده شدن، دیده نیز بشود^{۷۰} دارند و همین امر مبسوط‌الید بودن قاضی در اجازه ورود کارشناسان، آسیب‌شناسان و حتی فرصت کافی برای بررسی بیشتر را مخدوش می‌کند.^{۷۱}

۳-۲- اشتباهات قضایی

شیوع ترس از جرم می‌تواند شتاب‌زدگی در اتخاذ تصمیمات قضایی و در نتیجه نادیده انگاشتن اصول دادرسی عادلانه و منصفانه را در پی داشته باشد، چراکه با رخداد جنایتی خاص و

۶۵. قاسم کرامت، *استقلال قضایی* (تهران: نشر دادیار، ۱۳۹۲)، ۸۸.

۶۶. نک: اصول ۵۷ و ۱۵۶ قانون اساسی مصوب ۱۳۵۸.

۶۷. نک: مواد ۲۲۴ و ۲۳۴ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و مواد ۹ و ۱۰ لایحه حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۷.

۶۸. نک: ماده ۱۱۴ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و تبصره ۲ آن در موضوع توبه مرتکب نسبت به جرایم حدی اعم از آنکه قبل از اثبات جرم یا بعد از آن باشد، صراحت دارد. چنانچه برای مقام رسیدگی‌کننده ندامت و اصلاح مرتکب احراز گردد و در صورت سقوط مجازات، متهم به حبس یا شلاق تعزیری درجه ۶ یا هردوی آنها محکوم می‌شود.

در جامعه‌ای که سیاست کیفری حاکم باب طبع مردم اقدام و عمل می‌کند، شناخت و اعمال چنین اختیاری در جرایمی که توسط رسانه‌ها شنیده شده است، به حداقل ممکن می‌رسد. چراکه توسل به این امر هرچند که از اختیارات قضایی است، قضات را در مظان اتهام و تسامح در مبارزه با جرم قرار داده و هیچ نیرو و اختیاری تاب مقاومت در برابر مردم را ندارد.

۶۹. اعمال اصل فردی کردن مجازات صرفاً ناظر به جرایم تعزیری است.

70. Justice must not only be done, it must also be seen to be done.

۷۱. در مورد پرونده آتنا اصلانی، مردم در سایت‌ها نوشته بودند که خواهان این هستیم که بزهکار را به دست ما دهند تا همگی اجرای مجازات سنگسار نماییم. («روایتی کامل از ماجرای قتل آتنا اصلانی»، پورتال خبری، سبک زندگی برترین‌ها، ۱۳۹۷/۱۰/۱۰، www.bartarinha.ir).

به‌ویژه با رسانه‌ای شدن آن، افراد می‌پندارند کیفردهی تدبیری است حیاتی برای تأمین احساس امنیت و در نتیجه افزایش کیفیت زندگی، بدون آنکه الزاماً توجه چندانی به حرکت در مسیری شایسته و رعایت اصول دادرسی عادلانه و منصفانه داشته باشند^{۷۲}. به عبارتی، رسیدگی‌های سریع و شتاب‌زده بر پایهٔ احساس و به هدف جلب اعتماد و آرام کردن مردم، ناگزیر چشم بستن بر اصول ابتدایی و اولیه حقوق کیفری را به‌همراه دارد. حقوق کیفری به‌طور اعم و آیین دادرسی کیفری به‌طور اخص هدف ارزشمندی چون حفظ و تأمین حقوق افراد اعم از مرتکب، زیان‌دیده و جامعه را دارند که به‌درستی ابزار رسیدن به این هدف، دادرسی مبتنی بر انصاف و عدالت است. از گذشته تا به امروز هیچ‌گاه به‌طور قطع نتوانسته‌ایم ادعا کنیم که شدت در مجازات و سرعت در رسیدگی‌ها باعث کاهش جرایم، علی‌الخصوص جرایم جنسی که اطفال و نوجوانان را درگیر و قربانی خود کرده و بزرگ‌ترین تهدید و آسیب را به جسم، روان و آیندهٔ آنها وارد می‌آورد، شده است. بلکه اگر فارغ از هرگونه احساسات و صرفاً با دغدغهٔ کنترل و مهار به این‌گونه جرایم نگاه منصفانه و عادلانه کنیم و از واکنش‌هایی که اغلب نسنجیده بوده، اجتناب نماییم، قطعاً نتایج بهتری به‌دست می‌آوریم.

درحقیقت، سرعت عمل از بدو رسیدگی تا صدور حکم و اجرای مجازات به‌صورت علنی و در حضور مردم اعم از زن، مرد، بزرگسال و خردسال، معلول تنها علتی چون افکار عموم و خواست مردم است. هرچند درظاهر با هدف و منظور بازدارندگی عام و خاص و کنترل این جرایم می‌باشد اما با نگاهی به آمارهای دادگستری پرواضح است که ناتوان در نیل به این مقصود بوده است؛ که اگر چنین نبود تعداد ستایش‌ها^{۷۳} و آنتاها و اهوراها تنها در چند ماه به این اندازه نبود. حقیقتاً، ساده‌سازی مسائل مهم و پیچیده و ارائهٔ راهکارهای سریع و آرام کردن موقتی جامعه و اتخاذ سیاست‌های عوام‌گرایانه، جایگزین هدف غایی حقوق کیفری که مبارزه با بزه از طریق پیشگیری از علل زمینه‌ساز و مستعد جرایم، شده است. به‌راستی اگر روند رسیدگی و تعیین و اجرای مجازات به‌درستی و بر مبنای اصول حقوقی و

۷۲. حمیدرضا نیکوکار، مژگان امراللهی بیوکی و مه‌ری برزگر. «نقش ترس از جرم بر اجرای علنی مجازات مرگ با تأکید بر نقش رسانه‌ها (مطالعه موردی اعدام قاتل روح‌الله داداشی)». فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم ۲۶ (۱۳۹۲): ۱۷۱-۱۷۰.

۷۳. ستایش دختر بچهٔ شش‌سالهٔ افغان ساکن ورامین که توسط الف. پسر ۱۶ سالهٔ همسایه، مورد آزار جنسی، قتل و جنایت بر میت قرار گرفت که موضوع رسانه‌ای شد و اجرای مجازات سالب حیات بعد از یک سال و نه ماه به دلیل رسیدن سن مرتکب به ۱۸ سال، واقع گردید.

قانونی در پرتو دادرسی عادلانه و درکنار تحقیقات جرم‌شناسی انجام گیرد، افکار عمومی از این نتیجه خشنودتر خواهند بود تا اینکه حکم سریع، بدون بررسی و ریشه‌یابی علل حادثه، اجرا و پس از آرام شدن فضای التهابی، همه چیز به فراموشی سپرده شده و دوباره مشابه آن حادثه در جامعه تکرار شود.^{۷۴} درواقع اعمال مجازات در سیاست کیفری مقبول عامه، نوعی داروی مسکن است که مدت زمان اثر تسکین، از زمان اجرای مجازات جرم فعلی تا وقوع جرم مشابه دیگر، تنها دوام داشته و برای تبدیل به پادزهر شدن و اثری دائمی، راهی بس طولانی پیش رو دارد که از صبر و حوصله طرفداران سیاست کیفری عامه‌پسند خارج است. درنتیجه، رسیدگی به جرایمی که موج و خروش افکار عمومی را به‌همراه داشته و مطالبات عوام‌گرایانه را در پی دارد، نسبت به سایر جرایم سریع‌تر بوده و روند طولانی و بعضاً فرساینده دیگر جرایم را طی نمی‌کند.^{۷۵} این امر می‌تواند هم واجد ویژگی‌های مثبت و هم منفی باشد. مثبت از جهت فرسایشی بودن روند رسیدگی‌ها و گذشت مدت زمان بسیار طولانی از وقوع جرم تا صدور حکم قطعی و اجرای مجازات که با یکی از ویژگی‌های مجازات‌ها که فوریت رسیدگی و اجرای کیفر است در تضاد و تعارض قرار می‌گیرد و درحقیقت واکنش‌های سریع و فوری موجب کاهش بی‌اعتمادی به دستگاه قضایی خواهد شد. به‌بیانی بهتر، از آنجایی که پس از ارتکاب جرم احساسات عمومی جریحه‌دار شده، تأخیر در پاسخ‌گویی موجب فراموشی آلام ناشی از جرم بوده و درنتیجه منجر به ناامیدی و احساس عدم‌مسئولیت دستگاه عدالت کیفری در مبارزه با جرم، برقراری آرامش و امنیت می‌شود. همچنین سرعت در دادرسی‌ها حاوی خطاری است به افراد مستعد که درصورت ارتکاب به جرم، علاوه بر آنکه دستگاه قضایی هیچ گذشتی ندارد بلکه در سریع‌ترین زمان ممکن به آن رسیدگی می‌کند. ولیکن آثار منفی شتاب‌زدگی و سرعت در رسیدگی‌ها بعضاً موجبات عدم‌توجه، دقت و مشورت کافی و وافی در موضوع مطروحه، صدور رأی و اجرای مجازات سالب حیات را فراهم کرده است که درنهایت منجر به افزایش اشتباهات قضایی غیرقابل‌جبرانی شده که درصورت توجه، فرصت و دقت بیشتر، بدون تردید حلقه‌های

۷۴. سودابه عامری تورزنی، «تأثیر افکار عمومی بر تعیین و اجرای مجازات» (پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۹۳)، ۷۸ و ۷۹.

۷۵. پیرو حضور در مجتمع قضایی کیفری ۱ تهران به‌جهت مطالعه پرونده‌های مرتبط و صحبتی که با رئیس و مدیر دفتر شعبه ۸ داشتم، ایشان بیان داشتند جرایم مشابهی در همین شعبه وجود داشته که مراحل رسیدگی و صدور حکم نسبت به جرایم رسانه‌ای شده، طولانی‌تر و بعضاً با آرامش بیشتری رسیدگی شده است.

مفقوده‌ای کشف می‌شد که در نتایج رسیدگی و راهکارهای مبارزه با جرم مذکور و جرایم مشابه، قطعاً بی‌تاثیر نبود. به عبارتی هرچند که اجتناب از اطاله دادرسی و رسیدگی در مدت معقول یکی از حقوق شناخته‌شده متهم است، اما اصل لزوم پرهیز از شتابزدگی بی‌مورد نیز یکی از حقوق بنیادین متهم بوده که رعایت آن باعث کاهش اشتباهات قضایی می‌شود.

طرفداران این مکتب فکری، با اعتقاد به آنکه تأخیر در اجرای عدالت به‌منزله انکار عدالت است^{۷۶}، برای توجیه و مشروعیت بخشیدن به رویه اتخاذی، علاوه بر رضایت و مقبولیت عمومی، به نظریات اندیشمندان حقوق کيفری توسل جسته و بیان می‌دارند: هرچه کيفر سریع‌تر و بلافاصله در تعاقب جرم اجرا شود، عادلانه‌تر و مفیدتر خواهد بود. عادلانه‌تر خواهد بود چون مقصر را از عذاب‌های موخس و بیهوده تردید و بلاتکلیفی که نیروی تخیل و احساس ضعف خود او، آن را شدت می‌بخشد، برکنار خواهد داشت و نیز محرومیت از آزادی خود کيفری است که اگر ضرورت اقتضاء نکند حق نیست پیش از صدور حکم اعمال شود. همچنین سرعت در اجرای کيفر بسیار مفید است، چون هرچه زمان میان تبهکاری و کيفر کوتاه‌تر باشد تداعی دو مفهوم جرم و کيفر در ذهن انسان قوی‌تر و پایدارتر خواهد بود، به‌نحوی که انسان رفته‌رفته یکی را علت و دیگری را معلول ضروری و حتمی به‌شمار می‌آورد.^{۷۷} درحقیقت آنچه از مفهوم و منطوق نظرات بکاریا برداشت می‌شود، تفاوت بسیار زیادی با طرز فکر سياست‌مداران عوام‌گرا دارد، بدین مفهوم که بکاریا تأکید بر تعیین تکلیف مرتکب در اولین فرصت ممکن و عدم اطاله دادرسی و تأخیر و تعلل بی‌هدف در رسیدگی و اجرای مجازات را دارد، اما عوام‌گرایان اعتقاد به تسریع در رسیدگی هرچند به‌صورت شتاب‌زده به‌منظور جلب رضایت عموم را دارند. با توجه به آنکه این تعجیل در رسیدگی و اجرای مجازات، احتمال اشتباهات قضایی و بی‌عدالتی را افزایش داده و از آن مهم‌تر دانش و بینشی بابت چرایی ارتکاب جرم حاصل نشده است که ابزار قدرتمندی در جهت پیشگیری برای جرایم آتی گردد.

بنابراین فرایند رسیدگی به پرونده‌های جرایم جنسی علیه اطفال و نوجوانان، علی‌الخصوص هنگامی که رسانه‌ای شده باشند، تحت تأثیر فضای احساسی و ملتهب و ادعای آنکه عموم مردم خواهان مشاهده اجرای سریع عدالت هستند^{۷۸}، به‌نحوی است که بیش از

76. Justice delayed is justice denied.

۷۷. سزار بکاریا، رساله جرایم و مجازات‌ها، ترجمه محمدعلی اردبیلی (تهران: میزان، ۱۳۹۳)، ۸۳ و ۸۴.

۷۸. در پرونده اهورا، رئیس دادگستری استان گیلان بیان کردند که پرونده خارج از نوبت و به‌فوریت در دادسرا و

دیگر پرونده‌ها به دلیل حساسیت موضوع، شائبه نقض موازین دادرسی منصفانه به اذهان را خطور می‌کند.

۳-۳- تحدید حقوق دفاعی متهم

بی‌توجهی به حقوق مرتکب از همان ابتدای مراحل تحقیق تا مرحله صدور حکم، قطعی شدن و درنهایت اجرای مجازات، بعضاً در ملأعام و در برابر چشمان مشتاق و ترس‌زده تماشاچیان جز آنکه عموم را موقتاً آرام کند و این پیام را برساند که نظام عدالت کیفری به دفاع از مردم، درمقابل جرایم ایستادگی کرده و هیچ سهل‌گیری وجود ندارد، منتج به بازدارندگی نشده و صرفاً خشونت را با خشونت پاسخ دادن است که دارای تبعاتی می‌باشد که به‌غایت بر علوم روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و حقوق کیفری پنهان نمانده است.

جرایم جنسی علیه اطفال و نوجوانان و مرتکبان آنها، هرچند از دسته جرایم و مرتکبانی هستند که نمی‌توان نسبت به آنها نگاه اغماض‌گونه داشت، با این وصف اصول و موازین دادرسی منصفانه و عادلانه به‌معنای عام و حقوق دفاعی متهم به‌معنای خاص، عمومیت و کلیت داشته و درمقابل همه جرایم و مرتکبان، صرف‌نظر از ارتکاب جرایم خرد یا مهم، بایستی رعایت شود.

حقوق تصریح‌شده در قوانین اساسی، آیین دادرسی کیفری و قانون احترام به آزادی‌های مشروع و حفظ حقوق شهروندی عبارتند از: اصل برائت^{۷۹} یا فرض بی‌گناهی^{۸۰}، احترام به

دادگاه کیفری ۱ درحال رسیدگی است و همچنین پس از صدور رأی از دیوان عالی کشور درخواست خواهیم کرد با توجه به انتظار افکار عمومی و حساسیت جامعه به‌طور فوق‌العاده رأی نهایی پرونده را اعلام کند. («محاكمه عامل قتل اهورای سه‌ساله در رشت»، درنگ، ۱۰/۱۰/۱۳۹۷، www.derang.ir)

۷۹. اصل ۳۷ قانون اساسی بیان می‌دارد: «هیچ‌کس از نظر قانون مجرم شناخته نمی‌شود، مگر اینکه جرم او در دادگاه صالح ثابت شود. این اصل در اعلامیه جهانی حقوق بشر، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و کنوانسیون اروپایی حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی و کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر و کنوانسیون آفریقایی حقوق بشر و ملت‌ها و اعلامیه اسلامی حقوق بشر نیز منعکس گردیده است.» زینب باقری‌نژاد، *اصول آیین دادرسی کیفری* (تهران: انتشارات خرسندی، ۱۳۹۴)، ۲۷۴.

۸۰. نخستین و مهم‌ترین اثر اصل برائت در تکلیف مقام تعقیب به تحصیل و ارائه دلیل و اثبات بزه انتسابی به متهم نهفته است، به‌گونه‌ای که دادستان مدعی اصلی است و لذا به‌موجب قاعده «البینه علی المدعی» مکلف به اثبات بزهکاری متهم درمقابل دادگاه است و متهم تکلیفی بر اثبات بی‌گناهی خود ندارد. محمد آشوری، *مجموعه مقالات عدالت کیفری* (تهران: گنج دانش، ۱۳۷۶)، ۱۴۴.

کرامت انسانی شهروندان (منع شکنجه^{۸۱}، اغفال و فریب^{۸۲}) در پرتو حفظ حریم خصوصی آنها (حریم مسکن، محل کار^{۸۳} و مراسلات و ارتباطات^{۸۴})، اصل تساوی سلاح‌ها^{۸۵} (فرصت کافی در دفاع و بهره‌مندی از تسهیلات لازم و کافی جهت تمهید دفاعیات^{۸۶})، ضرورت تفهیم اتهام^{۸۷} در اسرع وقت، استفاده از معاضدت و کیل و مشاور^{۸۸}، برخورداری از خدمات رایگان مترجم و کارشناس^{۸۹}، دعوت از شهود و پرسش و پاسخ له و علیه متهم^{۹۰}، حق سکوت^{۹۱}، مصونیت از دستگیری یا بازداشت خودسرانه^{۹۲}، حضور سریع نزد مقام قضایی صلاحیتدار^{۹۳}،

۸۱. در اصل ۳۸ قانون اساسی و در بند ۹ ماده‌واحد قانون احترام به آزادی‌های مشروع و حفظ حقوق شهروندی و همچنین ماده ۱۶۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ نیز تصریح شده است.

۸۲. اصل ۳۸ قانون اساسی بر صداقت و درستی در دادرسی تأکید نموده و از اعمالی که بی‌اعتباری و بطلان ادله را به دنبال خواهد داشت، منع می‌نماید.

۸۳. اصل ۲۲ قانون اساسی و مواد ۵۸۰ و ۶۹۴ قانون مجازات اسلامی و ماده ۱۸۴ قانون آیین دادرسی کیفری.

۸۴. اصل ۲۵ قانون اساسی و ماده ۱۵۰ قانون آیین دادرسی کیفری و مواد ۵۸۲، ۷۲۹، ۷۳۰ و ۷۶۲ قانون مجازات اسلامی.

۸۵. به برابری اصحاب دعوی در فرایند قضایی مرتبط می‌گردد، یعنی با هردو طرف به‌گونه‌ای رفتار شود که تضمین گردد از نظر دادرسی، دارای وضعیتی برابر در طول جریان رسیدگی هستند. باقری‌نژاد، اصول آیین دادرسی کیفری، پیشین، ۲۸۵.

۸۶. ماده ۵ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲.

۸۷. اعلام رسمی رفتار یا رفتارهای مجرمانه به متهم از سوی بازپرس، مقام قضایی و یا ضابط دادگستری به زبان و به شیوه‌ای که باتوجه به وضعیت خاص هر متهم، برای او قابل درک و فهم باشد. محمد آشوری، آیین دادرسی کیفری (تهران: انتشارات سمت، ۱۳۸۹)، جلد دوم، ۱۳۶. همچنین نک: اصل ۳۲ قانون اساسی و ماده ۵ قانون آیین دادرسی کیفری.

۸۸. اصل ۳۵ قانون اساسی و مواد ۴۸ و ۱۹۰ قانون آیین دادرسی کیفری.

۸۹. مواد ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۱۱ و ۳۶۸ قانون آیین دادرسی کیفری.

۹۰. از جلوه‌های تساوی سلاح‌هاست که متهم نیز به‌مانند شاکی و دادستان بتواند شهود خود را فراخواند و از آنها پرسش کند تا درستی یا نادرستی اظهارات برای دادگاه مشخص شود و از بیانات آنها نیز به نفع خویش بهره برد.

۹۱. متهم نه‌تنها تکلیفی بر اثبات بی‌گناهی خود ندارد، این امتیاز را اصل برائت در مفهوم اصل ۳۷ قانون اساسی برای او قائل شده است، بلکه سکوت وی نیز نمی‌تواند به‌عنوان دلیلی بر بزهکاری‌اش تلقی گردد. سکوت متهم فقط می‌تواند به‌عنوان قرینه‌ای، در جنب سایر قرائن یا ادله‌ای که در صورت وجود قادر به ایجاد اقتناع وجدان قاضی هستند، به حساب آید و درغیراین صورت شک باید به نفع متهم تعبیر گردد. آشوری، مجموعه مقالات عدالت کیفری، پیشین، ۱۴۹ و ۱۵۰؛ نک: ماده ۱۹۷ قانون آیین دادرسی کیفری.

۹۲. اصل ۳۲ قانون اساسی و مواد ۴، ۴۶ و ۱۸۹ قانون آیین دادرسی کیفری.

۹۳. در مدتی معقول و متناسب با هر جرمی و به دور از هرگونه تعلل و اطاله در روند دادرسی.

اعتراض به بازداشت قانونی^{۹۴}، جبران خسارت در صورت غیرقانونی بودن بازداشت^{۹۵} که همگی این حقوق شناخته شده و فارغ از توجه به نوع جرایم و مرتکبان، غیرقابل انکار و نادیده گرفته شدن هستند.

با این وجود در سیاست کیفری مبتنی بر عوام‌گرایی و با امان‌نظر به نظریه کنترل اجتماعی^{۹۶} و نظریه عمومی جرم^{۹۷}، مرتکب مستحق هم‌دردی و دلسوزی نبوده^{۹۸} و افکار عمومی با چنان قدرتی ظاهر شده و سکوت خود را در مشت‌های گره‌خورده فریاد زده و از این طریق انزجار و عدم تحمل خود را از جرایم جنسی علیه اطفال و نوجوانان اعلام می‌کند که در اینجا، نظام عدالت کیفری بین مسیر اصلی خود که در آن پشتوانه مردمی نداشته و مسیر پرطمطراق فرعی که دارای حمایت مردمی است، دچار تردید می‌شود و در نهایت به اصول و وظیفه اصلی خود پشت کرده و در آغوش جامعه آرام می‌گیرد. بدون تردید در این مسیر انتخابی بعضاً بسیاری از حقوق دفاعی شناخته شده را به طور عمد، فدای آرامش موقتی مردم کرده و خود را در محترم نشناختن حقوق مرتکبی که پیمان اجتماعی را نادیده گرفته است، محق می‌داند. به عبارتی وجدان بیدار خود را مجاب کرده که برای برقراری آرامش در جامعه، اگر تنها ابزار آن، نادیده انگاشتن حقوق مرتکبی باشد که با انتخاب و رفتارش نظم و امنیت جامعه را برهم زده و جرمی با این ابعاد بازخورد را موجب شده است، امری قابل پذیرش

۹۴. نک: مواد ۲۳۹ و ۲۷۰ قانون آیین دادرسی کیفری.

۹۵. مواد ۲۵۵، ۲۵۷، ۲۵۸ و ۲۵۹ قانون آیین دادرسی کیفری به این موضوع پرداخته است، هرچند که تا قبل از تدوین قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، مورد توجه قانونگذار قرار نگرفته بود.

96. Social Control Theory.

یا نظریه تعهدات اجتماعی ۱۹۶۹ هیرشی است که او نظریه خود را در پی پاسخ دادن به این سؤال که چرا برخی از افراد مرتکب جرم نمی‌شوند مطرح کرد، او با تحقیق گسترده از چهار عامل به‌عنوان پیوندهای اجتماعی که از مجرم شدن افراد جلوگیری می‌کنند، نام برد: وابستگی Attachment، تعهد Commitment، درگیر شدن Involvement، اعتقاد Belief. سمانه طاهری، سیاست کیفری سخت‌گیرانه (تهران: میزان، ۱۳۹۶)، ۱۱۰.

97. General Theory of Crime.

یا نظریه خودکنترلی که در آغاز سال ۱۹۹۰ توسط هیرشی و گات فردسون مطرح شد. به‌موجب این نظریه، افزایش جرایم در جامعه، ریشه در پایین بودن درجه خودکنترلی افراد دارد. در چنین افرادی پلیس باطن یا وجدان درونی در فرایند تربیت و آموزش و پرورش و جامعه‌پذیری خوب نهادینه نشده است. نجفی ابرندآبادی، «سیاست کیفری عمل‌گرا - عوام‌گرا»، پیشین، ۱۷۶۶.

۹۸. جرم‌شناسی غیرخودی (دیگران)، مجرمان را افرادی خطرناک و برهم‌زننده نظم و آرامش عمومی می‌داند، افرادی که ذاتاً شرور و غیرقابل اصلاح هستند. طاهری، پیشین، ۱۱۴.

است.

بنابراین هدف که صرفاً جلب رضایت و برقراری آرامش در جامعه است با هروسيله‌ای حتی تضییع حقوق مرتکب، قابل توجیه و دفاع است. به‌عنوان مثال وقتی تصاویری از ارتکاب یک جرم خشن در میان عامه مردم فراگیر می‌شود و افکار عمومی خواستار محاکمه سریع و شدید مرتکبان می‌شود، نظام عدالت کیفری با برگزاری سریع دادگاه و اجرای اشد مجازات، بدون در نظر گرفتن کلیه حقوق دفاعی متهم، رضایت افکار عمومی را جلب می‌نماید^{۹۹} و خود را مصون از اتهام به جانبداری متهم کرده و در واقع بقای خود را بدینوسيله تضمین می‌کند.

حال چند نمونه از حقوق تضییع‌شده از متهم را به‌اجمال توضیح می‌دهیم. یکی از حقوق مهم متهم، حق استفاده از معاضدت‌های وکیل است که در پرونده‌هایی با چنین مضامینی قطعاً قبول وکالت از طرف وکلا به‌راحتی نیست چراکه آنها نیز در برابر هجمه‌ای از خشم مردم قرار می‌گیرند^{۱۰۰}، به همین دلیل اصولاً وکلای تسخیری از طرف دادگستری تعیین شده و جلسه دادگاه با حضور، دفاع و تقدیم لایحه آنها رسمیت می‌یابد. یکی از پرونده‌های پرسروصدای دهه هفتاد در ایران - تهران، جنایات غ.خ معروف به خفاش شب^{۱۰۱} بود که به‌موجب قانون، وکیل تسخیری برای او انتخاب گردید و وکیل مدافع در جلسه رسیدگی برخلاف مقتضای رسالت و وکالت، بلکه تحت تأثیر جو و فضای حاکم به نام وکیل مدافع ولی به کام افکار عمومی، نقش مدعی‌العموم گرفته و به‌جای دفاع، از مقام رسیدگی‌کننده تقاضای صدور رأی عادلانه را برای موکل خود داشت^{۱۰۲} که موجبات انتقادات جامعه وکلا^{۱۰۳} به‌دلیل

۹۹. جان پرت، *عوام‌گرایی کیفری*، ترجمه هانیه هژبرالساداتی (تهران: میزان، ۱۳۹۲)، ۵۸.

۱۰۰. در سایت www.yjc.ir («اظهارات خواندنی وکیل قاتل ستایش»، باشگاه خبرنگاران جوان، ۱۳۹۷/۱۰/۱۰) خطاب به دفاعیات وکیل مدافع (مجتبی فرح‌بخش) متهم به قتل ستایش از طرف مردم بیان شده است که اگر برای خانواده خودتان هم این اتفاق می‌افتاد، حاضر به قبول وکالت قاتل و دفاع از او بودید؟

۱۰۱. غ.خ معروف به خفاش شب متهم به سرقت، تجاوز و قتل نه زن در سال ۱۳۷۶ بود که در ۲۲ تیر ماه ۱۳۷۶ دستگیر و در ۲۲ مرداد ماه ۱۳۷۶ در حضور بیش از پنج هزار نفر در ملاعام اعدام شد. («بازخوانی پرونده خفاش شب؛ قاتل سریالی زنان غرب تهران»، دولت‌آنلاین، ۱۳۹۷/۱۰/۱۰، www.davatonline.ir).

۱۰۲. دکتر شکاری، وکیل مدافع متهم، در دادگاه بیان می‌دارد: «هرچند متهم به‌ظاهر انسان است اما سیرت و باطن او از هر حیوانی پست‌تر است. حکمت حضور وکیل جلوگیری از مکتوم ماندن حقیقت و رفع ستم به متهم است، حال آنکه در این پرونده ظلم شدید و ستم اکید به‌وسيله این جانی بر قربانیان و خانواده‌های آنها رفته و قلب مردم آزرده شده است. اینجانب وکیل متهم نیستم، مدعی‌العموم هستم. چگونه می‌توانم اتهام‌های متهم را نفی کنم حال آنکه متهم صریحاً در مراجع و رسانه‌ها به گناه خود اعتراف دارد. صدور رأی عادلانه و

نحوه دفاع را فراهم نمود و به‌نوعی حق استفاده از وکیل مدافع و بررسی نواقص پرونده و کمک به قضات برای دور ماندن از فشار افکار عمومی، از متهم سلب گردید.

از دیگر حقوق نادیده گرفته‌شده، بحث حرمت مراسلات و ارتباطات است که در پرونده ستایش قریشی، عکس‌ها و متن‌های تلفن همراه متهم پرونده، رسانه‌ای شده و درحقیقت حرمت مراسلات غیرمرتبط با جرم حفظ نشده است و همین امر خود باعث سخت‌تر کردن زندگی برای اعضای خانواده و دوستان وی گردید.

همچنین در اتفاقات و اتهامات پرونده دبیرستان پسرانه معین^{۱۰۴}، قبل از انجام رسیدگی‌ها و پیگیری‌های قضایی تصاویر و فیلم‌هایی از متهم در فضای مجازی دست‌به‌دست می‌گشت که همین امر فرض برائت متهم، حیثیت و آبروی او را تحت‌الشعاع قرار داده و باعث التهاب و ترس بیشتر در جامعه شده که درنتیجه مقامات عالی کشور به‌منظور آرام کردن مردم، دستور رسیدگی مقتضی و اجرای حدود الهی را داده‌اند.^{۱۰۵}

در پرونده‌های ندا، آتنا و اهورا نیز مواردی درجهت پایمال شدن حقوق متهمان موجود است، بدین‌نحو که از زندگی گذشته مرتکب، خانواده او، اسامی، تصاویر و جایگاه اجتماعی‌شان صحبت شده که همین امر از موجبات سخت‌تر شدن زندگی اقوام و نزدیکان مرتکب گردیده و به‌واقع آنان بی‌گناهی هستند که به جرم خویشاوندی با متهم موردخشم، غضب و عدم‌پذیرش اجتماعی قرار می‌گیرند.^{۱۰۶}

البته لازم به ذکر است که رعایت این حقوق به‌معنای دفاع از جرم ارتكابی متهم و پشت

شایسته برای وی، موردتقاضاست.» (بازخوانی مشهورترین پرونده جنایی تهران»، خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، ۱۳۹۷/۱۰/۱۰، www.isna.ir)

۱۰۳. اگر شما به هر علتی قائل و معتقد به دفاع نبودید، باید اعلام می‌کردید و مطرح می‌کردید که شما را انتخاب نمی‌کردند؛ چراکه به‌این‌ترتیب یک حق اساسی متهم ضایع شد. او که به‌رحال اعدام می‌شد، اما این حق از بین رفت و شما به‌عنوان وکیل وظیفه‌تان را انجام ندادید که اگر قرار بود از سوی کانون پیگیری شود، مجازات بسیار سختی در انتظارتان بود. («بهمن کشاورز؛ هرگز به فکر رفتن از ایران نیفتادم»، پایگاه اطلاع‌رسانی و خبری جماران، ۱۳۹۷/۱۰/۱۰، www.jamaran.ir)

۱۰۴. در این پرونده یکی از مسئولان یک دبیرستان غیرانتفاعی در غرب تهران متهم به پخش تصاویر و صحبت‌های غیراخلاقی و وادار کردن پسران به اعمال غیراخلاقی بود.

۱۰۵. در پی اتفاقات دبیرستان پسرانه معین در غرب تهران مقام رهبری به ریاست قوه قضائیه دستور دادند: «پس از محاکمه در اسرع وقت حدود الهی در رابطه با متهمان اجرا شود.» («حکم ناظم مدرسه معین صادر شد»، جامعه خبری تحلیلی الف، ۱۳۹۷/۱۰/۱۰، www.alef.ir)

۱۰۶. مغایرت با اصل شخصی بودن مجازات‌ها.

کردن به بزه‌دیده و جامعه نیست (هرچند که در سیاست کیفری عوام‌گرا چنین شائبه‌ای وجود دارد) بلکه درحقیقت اگر دقیق، شفاف و به دور از هرگونه احساس و هیجانی به موضوع نگاهی موشکافانه وجود داشته باشد، به راحتی می‌توان دریافت که اصول دادرسی به منظور حمایت از حقوق و آزادی‌های افراد و دفاع از آنها به عنوان عضوی از اعضای جامعه می‌باشد، صرف نظر از آنکه این فرد متهم یا بزه‌دیده است.

۴- تحمیل هزینه‌های گزاف بر نظام عدالت کیفری

علاوه بر هزینه‌هایی از قبیل رسیدگی‌های فوری و خارج از نوبت و اجرای مجازات به صورت علنی که سیاست کیفری عامه‌پسند به منظور جلب نظر مردم و کسب مقبولیت و مشروعیت متحمل می‌شود، هزینه‌های بسیاری از جهت نگاه و وجهه بین‌المللی نیز بایستی بپردازد. به بیانی، یکی از افتخارات هر کشوری پایین بودن نرخ جرایم و هرچه کمتر بودن جمعیت کیفری آن جامعه است. هنگامی که جرایم جنسی علیه اطفال و نوجوانان واقع شده، سپس بازگویی رسانه‌ای شده و بالتبع آن مجازات‌های سنگین با توجه به قوانین کیفری اعمال گردد، نگاه جوامع بین‌الملل متوجه این تعداد جرایم، مجازات‌های سنگین و اجرای آن با چنان سرعت و حدت، همچنین عدم ریشه‌یابی این گونه جرایم و نیز عدم شناخت حقوق بزه‌دیدگان، می‌شود. این سیاه‌نمایی نشان از فقدان بهره‌مندی از نظرات آسیب‌شناسان، جرم‌شناسان و حقوق‌دانان حاذق دارد و نمایی از کشوری را در عرصه بین‌الملل به نمایش می‌گذارد که بیشترین بزه‌دیدگان آن کودکان بی‌دفاعی هستند که از اولین اهداف جوامع بین‌الملل حمایت از آنهاست.^{۱۰۷} حال در این نوع از سیاست کیفری حمایت ما از بزه‌دیده، تنها محدود به

۱۰۷. ولیکن در کشور ما با این تعداد جرایم جنسی که علیه اطفال و نوجوانان واقع شده همچنان برای تصویب لایحه‌ای در جهت حمایت از حقوق آنها مخالفانی وجود دارد.

نارضایتی برخی از نمایندگان در تاریخ ۲ مرداد ۱۳۹۷ به جهت تصویب لایحه حمایت از حقوق کودکان و نوجوانان با چنین استدلالاتی هست: «به گزارش خبرنگار خبرگزاری خانه ملت، سید محمدجواد ابطیحی بیان کرد: «در حال حاضر که مردم با مشکلات اقتصادی دست‌وپنجه نرم می‌کنند، اولویت کشور تصویب این لایحه نیست و رسیدگی به مسکن، ارز و بیکاری باید در اولویت باشد.» وی تصریح کرد: «دستگاه‌ها باید به تکالیف قانونی خود عمل می‌کردند و مجلس وظیفه ندارد به‌طور مداوم در این خصوص قانون وضع کند، باید قانون قبلی اصلاح می‌شد نه اینکه شاکله آن به صورت کلی تغییر کند، ما از خشونت علیه اطفال دفاع نمی‌کنیم.»

در ادامه حسینعلی حاجی دلیگانی نیز در بیان مخالفت خود گفت: «در این زمینه قانون موجود است و اگر ایراداتی در قانون وجود داشت، باید اصلاح می‌شد و تصویب قانون جدید به معنای انبارگردانی قانون است.

مجازات کردن بزه‌کار می‌شود و بدون در نظر گرفتن آنکه اگر مجازات‌ها مانع وقوع جرایم و حامی بزه‌دیدگی جنسی اطفال و نوجوانان بود، چرا هنوز اتفاقاتی همچون دبیرستان پسرانه با چنین ابعادی واقع می‌شود.

یکی دیگر از هزینه‌های نظام عدالت کیفری در چنین سیاست کیفری، قانون‌گذاری در فضای ملتهب و تورم قوانین کیفری است. بدین معنا که بر اساس موج افکار عمومی و آرام کردن مردم، بدون طی کردن مراحل معقول، سریعاً اقدام به قانون‌نویسی یا قانون‌گذاری می‌کنند که نتیجه آن اصلاحات مکرر یا ناکارآمدی و متروک شدن قوانین تصویب‌شده به صورت شتاب‌زده است.

از آنجایی که رویکرد عوام‌گرایی کیفری به یافته‌های علمی بی‌اعتناست، سیاست‌های کیفری را بر مبنای حوادث روزمره ارتكابی در جامعه تدوین می‌کند؛ بنابراین برنامه‌های متأثر از این رویکرد حادثه‌محور هستند. تحت تأثیر عوام‌گرایی کیفری، هر زمان حادثه مهمی ارتکاب یافته و احساسات عمومی جریحه‌دار شود، به سرعت تلاش می‌شود از طریق وضع قانون جدید، احساسات عمومی آرام گردد. این امر باعث می‌شود سیاست‌گذاران به بهانه‌های مختلف قوانین متعددی تصویب کنند و در نتیجه تورم قوانین کیفری اتفاق خواهد افتاد.^{۱۰۸}

اولویت اول باید رسیدگی به مسائل اقتصادی باشد و سپس به این لایحه رسیدگی شود.» وی ادامه داد: «در این لایحه ذکر شده اگر پدر و مادری فرزندشان را به مدرسه نفرستند، مجرم هستند، در حالی که اگر پدر خانواده درآمدی نداشته باشد، برای تحصیل فرزندش با مشکل مواجه می‌شود و ما به این موضوع فکر نکرده‌ایم، بنابراین اولویت باید تأمین زیرساخت‌ها باشد. متأسفانه در شرایط فعلی راهکاری برای جلوگیری از عملیات روانی برای مردم اتخاذ نشده است، تناقضات در لایحه زیاد است. باید نقاط ضعف قانون قبلی اصلاح شود، بنابراین اولویت‌ها بسیار مهم است.»

همچنین علیرضا سلیمی در مخالفت با لایحه حمایت از کودکان و نوجوانان با بیان اینکه لایحه نواقص فراوانی داشته و با مبانی شرعی مغایرت دارد، گفت: «ملاک در تصرفات مالی سن رشد است نه ۱۸ سال؛ ممکن است کسی بالغ باشد، اما رشید نباشد. به‌عنوان مثال در بند (ب) ماده ۱ لایحه ذکر شده که هر فردی که زیر ۱۸ سال است به سن بلوغ شرعی رسیده؛ ملاک مشخص نیست و در آن ذکر نشده که سن ۱۸ سال شمسی مدنظر است یا حقوق شرعی، بنابراین در تدوین لایحه تعجیل شده است.»

نماینده مردم محلات و دلیجان در مجلس شورای اسلامی ادامه داد: «متأسفانه مجلس در موارد مکرر که نیاز به تصویب قانون نیست، قانون وضع می‌کند، بنابراین قوانین باید اصلاح شود نه اینکه قانون جدید وضع شود.» (تصویب لایحه حمایت از کودکان اولویت کشور نیست»، خبرگزاری مجلس شورای اسلامی (خانه ملت)، ۱۳۹۷/۱۰/۱۰، www.icana.ir).

۱۰۸. محمدباقر، مقدسی. «عوام‌گرایی کیفری و جلوه‌های آن در سیاست کیفری ایران» (رساله دکترا، تهران: دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۹۰)، ۱۲۵.

درحالی‌که برای این مهم نیاز به ساعت‌ها، روزها و حتی ماه‌ها بررسی همه‌جوانب و تشکیل هیئت‌های کارشناسانه است و نه آنکه از اراده (قانون‌نویسی) تا عمل (قانونگذاری) به کمتر از چند روز بیانجامد.

جلوه‌های تصویب قوانین می‌تواند به‌صورت اعمال مجازات‌های سنگین یا اخطار و آگاه‌سازی عمومی باشد. مثلاً تصویب قوانین تک‌ضربه^{۱۰۹}، دوضربه^{۱۱۰} و سه‌ضربه^{۱۱۱}، اعمال مجازات‌های شدید و عدم هرگونه تساهلی را پیشنهاد می‌کرد و قانون مگان^{۱۱۲}، سارا پاین^{۱۱۳}

۱۰۹. این قانون یعنی هیچ عذری، هیچ فرصت دوباره یا سه‌باره‌ای برای متجاوز جنسی وجود ندارد. اگر فردی یکبار مرتکب این کار شد، برای تمام عمر به زندان خواهد رفت. پرت، *عوام‌گرایی کيفری*، پیشین، ۱۱۴.

۱۱۰. در قانون تعیین کيفر ۱۹۹۷ بریتانیا فرایند تعیین کيفر دوضربه معرفی شد که افراد دارای میل جنسی به کودکان را هدف قرار داد. این قانون از سوی جک استرا، وزیر کشور حزب کارگر نو این‌طور توجیه شد که درحال حاضر عموم مردم در معرض آسیب گروهی از افراد دارای اختلال شخصیتی خطرناک و شدید قرار دارند که نه قوانین کيفری و نه قیود قانون سلامت روانی، هیچ‌یک نتوانسته آنها را از ارتکاب رفتارهایشان بازدارد. همانجا.

۱۱۱. واقعه‌ای که منجر به تصویب این قانون شد مربوط به مردی می‌شود که در عین تحمل مجازات‌های بینابین، یعنی در آستانه آزاد شدن در خانه‌های بینابین (بین زندان و محیط آزاد) به‌سر می‌برده است. این مجرم دارای سابقه کيفری، پس از ربودن دختر ۱۲ساله‌ای از جلوی چشمان پدر و مادرش، به آن دختر تجاوز کرده و پس از به قتل رسانیدن او، جسد او را در چاهی می‌اندازد. این قانون پس از قتل دو نفر در دو برهه نزدیک به هم تدوین شد و موجب گردید که در ۲۴ ایالت آمریکا، این قانون به تصویب برسد. بر اساس این قانون مجرمی که دارای یکبار سابقه محکومیت کيفری باشد مجازات او به‌صورت اتوماتیک دو برابر بزهکاران عادی می‌شود. همچنین اگر دارای دو بار محکومیت کيفری باشد و در بار سوم مرتکب جرم گردد حتی اگر آن جرم سبک باشد مجازات او ۲۵ سال حبس خواهد بود. عاطفه اکبری، *قانونگذاری مبتنی بر وقایع مجرمانه* (تهران: مجد، ۱۳۹۴)، ۷۵-۷۴.

۱۱۲. مشهورترین قانون مربوط به اخطار عمومی و ثبت‌نام مجرمان جنسی، قانون مگان نام گرفته بود، در یادبود از یک دخترپنجه‌هفت‌ساله به‌نام مگان کانکا که توسط همسایه خود که یک مجرم محکوم‌شده به جرایم جنسی بود، موردتجاوز و سپس قتل قرار گرفت. مادر مگان استدلال می‌کرد که اگر او می‌دانست که یک مجرم جنسی در همسایگی آنها زندگی می‌کند، اقدامات احتیاطی بیشتری نسبت به مگان اتخاذ می‌کرد. در پاسخ به تقاضای عمومی، در ظرف یک ماه از مرگ مگان، قانونگذاران نیوجرسی، قانون مربوط به اخطار و ثبت‌نام مجرمان جنسی را تصویب کردند. این قوانین مربوط به اخطار عمومی، نوعاً مجرمان محکوم‌شده به جنایت جنسی را ملزم می‌کند که برای یک مدت ده‌ساله، مبادرت به ثبت‌نام در مراکز مخصوص نمایند. همچنین مجرمان محکوم‌شده به‌عنوان متجاوزان جنسی را ملزم می‌کند که برای باقیمانده عمرشان مبادرت به ثبت‌نام کنند و همچنین این قانون اجازه انتشار این اطلاعات به مردم را صادر نمود. جولیان وی رابرتز و دیگران، *عوام‌گرایی کيفری و افکار عمومی: درس‌هایی از پنج کشور*، ترجمه زینب باقری‌نژاد، سودابه رضوانی، هاینه هژبرالساداتی و مهدی کاظمی جویباری (تهران: میزان، ۱۳۹۲)، ۲۴۲-۲۴۱.

۱۱۳. واکنش عمومی به مرگ سارا پاین در تابستان ۲۰۰۰ باعث شکل‌گیری تقاضای قانون سارا شبیه به قانون

بر پایه آگاه‌سازی عمومی برای پیشگیری از جرم بنا نهاده شده و درحقیقت اجرای عدالت را از طریق گذر از مسیر پیشگیری محقق می‌داند.

بنابراین، منظور از تورم کیفری، تصویب بدون ضرورت مقررات کیفری و قطور نمودن بی‌حساب و کتاب مجموعه قوانین جزایی است^{۱۱۴} که بدون تردید نتایج نامطلوبی به دنبال خواهد داشت. از قبیل تحدید حقوق و آزادی‌های مردم به واسطه افزایش جرم‌انگاری، اطاله دادرسی^{۱۱۵} سردرگمی مردم و کارگزاران نظام عدالت کیفری، عدم‌اشراف قضات به قوانین مختلف کیفری و صدور آرای متناقض، افزایش برچسب‌زنی مجرمانه و ورود افراد بیشتر به چرخه فرایند عدالت کیفری و افزایش هزینه‌های نظام عدالت کیفری به‌ویژه در نتیجه رشد جمعیت کیفری زندان‌ها از مهم‌ترین پیامدهای تورم قوانین کیفری است. در نتیجه تورم قوانین کیفری به‌عنوان یکی از جلوه‌های بحران در سیاست جنایی کشورهای غربی^{۱۱۶} و ایران^{۱۱۷} یاد شده است. البته شایان ذکر است که تورم قوانین کیفری در معنای جرم‌انگاری و تعیین مجازات مورد‌ایراد و اشکال می‌باشد و تورم در قوانین کیفری در مقام آیین دادرسی کیفری نه‌تنها مورد‌ایراد نیست، بلکه حقوق اصحاب دعوی را مشخص کرده و از اختیارات وسیع و سلیقه‌ای عمل کردن مقامات قضایی در جهت تضييع حقوق مرتکب کاسته است و در واقع نشان از کشوری، پایبند به اصول دادرسی عادلانه و منصفانه داشته که حقوق مرتکبان و تعیین مقررات و تشریفات برای انجام رسیدگی‌های کارآمد را مدنظر قرار می‌دهد.

بنابراین، یکی دیگر از نتایج اتخاذ رویکرد عامه‌گرا، افزایش هزینه‌های نظام عدالت کیفری است، در این رویکرد بدون آنکه برای مدیریت هزینه‌ها، اهم و مهم کرده و با نگاهی

مگان شد. به‌موجب این قانون، نه‌تنها پلیس و دیگر کنشگران ذی‌صلاح، بلکه همچنین والدین، حق اظهارنظر در رابطه با امکان ورود یا عدم‌ورود بزهارک جنسی به منطقه آنها را خواهند داشت. رحیم نوبهار و یزدان صیقل، «ویژگی‌ها و راهبردهای کیفرشناسی ریسک‌مدار»، *مجله حقوقی دادگستری* ۱۰۰ (۱۳۸۱)، ۱۹۹.

۱۱۴. کیومرث کلانتری، «تحلیل بحران در حقوق موضوعه کیفری ایران و راهکارهای خروج از آن» (رساله دکترا، تهران: دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۸۱)، ۵۳-۴۹.

۱۱۵. محمدابراهیم شمس ناتری و محمدعلی جاهد، «عوامل و نتایج تورم کیفری و راهکارهای مقابله با آن»، *فصلنامه حقوق اسلامی* ۱۷ (۱۳۸۷)، ۱۰۷.

۱۱۶. ری‌موند گسن، «بحران سیاست‌های جنایی کشورهای غربی»، ترجمه علی‌حسین نجفی ابرندآبادی، *مجله تحقیقات حقوقی دانشگاه شهید بهشتی* ۱۰ (۱۳۷۱)، ۳۹۰.

۱۱۷. محمدجعفر حبیب‌زاده، «آسیب‌شناسی نظام عدالت کیفری ایران»، *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز* ۲ (۱۳۸۳)، ۱۵۴.

علمی و آینده‌نگر هزینه‌های انجام‌شده را درجهت چرایی وقوع جرایم و ارائه راه‌حلی برای کنترل و مهار بزهکاری، صرف کند تا احساس امنیت عمومی افزایش یابد، بلکه در ظاهر با تکیه بر مخالفت عموم، این هزینه‌ها را حذف کرده و به‌ناچار هزینه‌های بیشتری همان‌طور که بیان گردید، متحمل می‌شود و درنهایت نیز مانع افزایش جرایم نشده است.

همانا آگاهی مردم نسبت به هزینه‌های گزاف واکنش‌های کیفری و تأثیر آن بر کاهش بودجه بخش‌های حمایتی مانند آموزش و بهداشت، موجب تعدیل و منطقی‌تر شدن انتظارات عمومی از نظام عدالت کیفری خواهد شد. آشنایی افکار عمومی با بسترهای اجتماعی - اقتصادی، گرایش به رفتارهای مجرمانه و اینکه بدون ایجاد هرگونه تغییر در متغیرهای تأثیرگذار بر جرم نمی‌توان به کاهش جرم امیدوار بود، به‌یقین سطح اتکای باورهای مردم به ابزارهای کیفری را کاهش خواهد داد.^{۱۱۸} حتی می‌توان با کمی اغماض پذیرفت که سیاست کیفری عامه‌پسند و طرفداران آن، نتیجه و محصول عدم‌آگاهی است و با صرف وقت درجهت افزایش آگاهی می‌توان تغییرات چشم‌گیری را شاهد بود و دراین‌صورت هوشیارانه اقدامات مؤثری اعمال کرده و به انتظار دستاورد کارآمد نشست.

۵- سودای حمایت از بزه‌دیده

اگر پدیده‌های مجرمانه را دارای چهار ضلع بزه، بزه‌کار، بزه‌دیده و جامعه بدانیم، رویکرد عوام‌گرایانه توجه به ابعاد مختلف نکرده و تنها با نگاهی تک‌بعدی، تمرکز به یک ضلع داشته که آن افراد جامعه یا به بیانی تحصیل محبوبیت و مقبولیت عمومی است. به‌راستی که توجه به بزه نداشته، وگرنه رسالت او شناخت جرم، علل و عوامل و چرایی وقوع آن بوده تا از طریق بهره‌مندی از پژوهش‌ها و یافته‌های جرم‌شناسان و آسیب‌شناسان، به کنترل و پیشگیری از تحقق جرایم نائل گردد. مباحثی چون چیستی و انواع جرایم جنسی، چرایی افزایش این جرایم، چه قوانین مشخص و معین و دادرسی‌های افتراقی دراین‌زمینه وجود دارد، چه نوع آگاهی و اطلاع‌رسانی عمومی و درنهایت پیشگیری کارآمد می‌باشد، چه نهادهای حمایتی دراین‌زمینه تشکیل شده و وظایف و تکالیف آنها چیست و نیز بررسی نظرات جامعه جهانی و نظرات بومی‌شده متخصصان و کارشناسان در این حوزه به چه صورت است، همگی از

۱۱۸. محمد فرجیها و محمدباقر مقدسی، «ویژگی‌های سیاست‌های کیفری عوام‌گرا؛ مطالعه تطبیقی»، مجله مطالعات حقوق تطبیقی ۲ (۱۳۹۲)، ۱۴۰ و ۱۴۱.

مواردی است که در سیاست کیفری با ویژگی عامه‌پسندانه، غیرمهم تلقی شده و از کانون توجه سیاست‌گذاران و مجریان عدالت کیفری، مغفول مانده است.

همچنین در این نگرش فکری، توجه به شخص مرتکب یا بزهکار نیز نشده است، چراکه شناخت مجرمان جنسی و ویژگی‌های رفتاری و روانی آنها، گذشته آنها، دلایل بزهکار شدن، محیط پیرامون آنها و چرایی انتخاب این نوع جرم خاص، بایستی مورد مطالعه و بررسی قرار می‌گرفت. تعداد بی‌شماری از بزهکاران این نوع جرایم خود در گذشته بزه‌دیده همین جرایم بوده‌اند و فریاد استمداد و کمک آنها به گوش‌ها نرسیده و اکنون این غده چرکی در بزرگسالی سر باز کرده و درصدد انتقام از گذشته خود و جامعه هستند.^{۱۱۹} مضاف بر آن، به بازپروری، اصلاح و درمان بزهکار نپرداخته و فرصتی برای تشکیل پرونده شخصیت در نظر نداشته و او را تنها دشمن نظم و هنجار شناخته و با حذف و طرد او خود را در ظاهر از وجود مجرم ایمن ساخته، بدون توجه به آنکه بزهکاران بالقوه‌ای در اجتماع وجود دارند و تنها با اعمال و اجرای مجازات سنگین و شدید، مانع فرایند گذار از اندیشه به عمل مجرمانه در آنها نشده‌ایم.

حقیقتاً این رویکرد به بزه‌دیده نیز برخلاف ادعایش توجه نداشته و ندارد و به موضوعاتی چون چرایی و چگونگی مورد آماج قرار گرفتن اطفال و نوجوانان، چه آموزش‌هایی برای بزه‌دیدگان مستقیم^{۱۲۰} و غیرمستقیم^{۱۲۱} لازم و ضروری است و این‌گونه بزه‌دیدگان قبل و بعد از وقوع جرم به چه نوع حمایت‌هایی نیاز دارند، نپرداخته است. هرچند که اعمال مجازات

۱۱۹. الف پسر ۲۷ ساله که در کودکی بزه‌دیده این جنایت سیاه شده و گریه و التماس‌های قربانیان یادآور گذشته خود اوست و بیان می‌دارد چون در گذشته عذاب کشیده‌ام و نتوانستم از روی ترس و آبرو حرفی بزنم و نتوانستم از مرتکب شکایت کنم، دست به انتقام از مردم و جامعه زدم و اگر دستگیر نمی‌شدم به کارم ادامه می‌دادم. او به ده کودک بین ۱۰ تا ۱۴ سال تعرض جنسی کرده و در سن ۱۸ سالگی به جرم تعرض به نوجوانی دستگیر شده و مجازات شلاق نیز اجرا گردیده است. («حرف‌های جوان ۲۷ ساله‌ای که چند نوجوان را مورد آزار قرار داد»، درنگ، ۱۰/۱۰/۱۳۹۷، www.derang.ir).

۱۲۰. بزه‌دیده مستقیم یا نخستین، شخصی است که آماج مستقیم رفتار مجرمانه قرار می‌گیرد و قربانی بی‌واسطه بزهکار شناخته می‌شود. رایجیان اصلی، بزه‌دیده شناسی حمایتی، پیشین، ۱۹۸.

۱۲۱. بزه‌دیده غیرمستقیم یا دومین یا هم‌بسته کسی است که هرچند جرم را به‌طور مستقیم تجربه نکرده، اما به‌واسطه ارتکاب جرم، متحمل آسیب یا درد و رنج غیرمستقیم شده است. بزه‌دیدگان غیرمستقیم می‌توانند متحمل زیان یا خسارت مالی شوند یا در پیچ‌وخم‌های نظام عدالت کیفری گرفتار آیند. افراد درجه یک خانواده و وابستگان نزدیک بزه‌دیده، از حیث رابطه عاطفی و خانوادگی که با او دارند و برخی افراد دیگر به دلیل آسیب دیدن در اثر کمک‌رسانی به بزه‌دیده مستقیم، یا اعمال اقدامات پیشگیرانه می‌توانند به‌عنوان بزه‌دیده غیرمستقیم تلقی شوند. همانجا.

بزهکار در ظاهر به معنای انتقام و حمایت از بزه‌دیده است، اما در باطن بزه‌دیده فریبی است، چراکه حمایت از بزه‌دیده صرفاً مجازات و واکنش نسبت به بزه‌کار نیست و بزرگ‌ترین حمایت از آنها شناخت حقوق و سازوکارهای دسترسی به آن از طریق سياست جنایی تقنینی^{۱۲۲} و قضایی، پیشگیری از این دسته جرایم و کنترل و به حداقل رسانیدن آن، بازسازی روح و جسم^{۱۲۳} آسیب‌دیده آنان از طریق روان‌شناسان و روان‌پزشکان است و نه آنکه هر روز شاهد بزه‌دیدگی و تعرض به کودکان و نوجوانان باشیم و آمار و ارقام آن افزایش یابد و فراموش کنیم که این بزه‌دیدگان هستند که در آینده در معرض بزه‌دیدگی مکرر قرار گرفته و همچنین بذر بزهکاری بالقوه در نهاد آنها کاشته می‌شود و در آینده‌ای نزدیک درصد انتقام برآمده و از همین طریق حقوق پایمال شده خود را از جامعه و افراد با بی‌مهری کامل مطالبه می‌کنند.

تشکیل نهادهای مدنی و سازمان‌های مردم‌نهاد^{۱۲۴} یکی از اقدامات حمایتی است که برای بزه‌دیدگان ناتوان از دفاع، بوده و این تشکیلات دارای اختیاراتی هستند که در صورت مشاهده هرگونه بزه‌دیدگی اطفال و نوجوانان بتوانند اقدامات قانونی انجام دهند، چراکه بعضاً بزهکار از نزدیکان بزه‌دیده^{۱۲۵} بوده و چه انتظاری از تأمین امنیت آنها می‌توان داشت. مددکاران اجتماعی در محیط‌های روزمره اطفال و نوجوانان اعم از مهدکودک‌ها، مدارس و کلاس‌های آموزشی و تفریحی حاضر شده و در ابتدا آموزش لازم را جهت شناخت خود و حریم خصوصی‌شان به آنها داده تا نحوه مراقبت را یاد بگیرند و سپس تعلیم داده شوند که در صورت کوچک‌ترین تهدیدی سکوت نکرده و از بزرگ‌ترهای مورداعتماد یا اورژانس اجتماعی با شماره^{۱۲۶} ۱۲۳ کمک بخواهند.

درنهایت سياست کيفری عوام‌پسند، هم‌وغم خود را در جلب اعتماد، تأمین و تأیید عموم

۱۲۲. تصویب لایحه حمایت از حقوق کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۷/۰۵/۰۲.

۱۲۳. بهاره دختر پنج‌ساله‌ای که مورد تجاوز قرار گرفت، از بعد از حادثه شب‌ها کابوس می‌بیند و بسیار بی‌قرار است. («ماجرای تلخ تجاوز به دختر پنج‌ساله افغان»، سایت تحلیلی خبری عصر ایران، ۱۳۹۷/۱۰/۱۰، www.asriran.com).

۱۲۴. نک: ماده ۶۶ قانون آیین دادرسی کيفری مصوب ۱۳۹۲.

۱۲۵. کيميا دختر هفت‌ساله‌ای که همراه مادر و مادر بزرگش در کرج زندگی می‌کرد. پس از سلب حضانت از پدر به دلیل اعتیاد شدید، حضانت به مادر کودک داده شده و مادر هم بعد از یک سال با مردی که پنج سال از خودش کوچک‌تر بود، ازدواج کرده و بعد از مدتی متوجه رفتارهای عجیب مرد می‌شود، مثلاً شب‌ها قرص خواب به همسرش می‌دهد و طبق اظهارات بیش از هفتاد بار کيميا را مورد تعرض جنسی قرار داده است. («تکرار ماجرای تکان‌دهنده آتنا در کرج»، درنگ، ۱۳۹۷/۱۰/۱۰، www.derang.ir).

۱۲۶. اورژانس اجتماعی با شماره ۱۲۳ از سال ۱۳۷۸ با فعالیت در جهت کاهش آسیب‌های اجتماعی پایه‌گذاری شد.

گذاشته و رضایت و کسب مشروعیت از طرف مردم و برقراری آرامش هرچند کوتاه و موقتی هدف و مقصود بوده است؛ بنابراین تنها به جامعه توجه کرده و سه ضلع دیگر را کاملاً نادیده انگاشته و این نیز یکی از بزرگ‌ترین دلایل برای ناموفق بودن چنین نظام فکری می‌باشد؛ چراکه تا هنگامی که همه ابعاد پدیده جنایی را نظاره نکرده و مسئله و مشکل را نشناخته و برنامه‌ای برای ریشه‌یابی نداشته و سعی در قلع‌وقمع پایه‌ای جرایم نکنیم، نمی‌توان انتظار افزایش بزه را نداشته و از رشد بزهکاری در تحیر و تعجب بود.

نتیجه

جرایم جنسی علیه اطفال و نوجوانان، به دلیل نوع جرم، ویژگی و میزان آسیب‌پذیری شخص بزه‌دیده، مورد توجه و پردازش رسانه‌ها قرار گرفته و با سرعت و خارج از کنترل در جامعه منعکس و توجه انظار را به خود جلب و جذب می‌کنند. در این هنگام، علاوه بر پژوهشگران حقوق کیفری و جرم‌شناسان، مردم عادی نیز به دلیل احساس ترس، ناامنی و همزادپنداری با بزه‌دیده، به گفتگو با یکدیگر پرداخته، سپس به قضاوت نشسته و در نهایت سیاست‌های کیفری سخت‌گیرانه را با صدایی بلند مطالبه می‌کنند. به طوری که نظرات پژوهشگران، جرم‌شناسان و اصول‌بنیادین حقوق کیفری نادیده و ناشنیده گرفته شده و دولت‌مردان عدالت کیفری به منظور کسب محبوبیت و مشروعیت عمومی و جلب پایگاه پر قدرت مردمی، سیاست کیفری مورد پسند و خواست عامه را برگزیده و با بیان آنکه مسئول اول و آخر وقوع جرایم تنها مرتکبی است که با اختیار آزاد هنجار مورد پذیرش اجتماعی را نقض کرده، رویکرد عوام‌گرایانه‌ای به جرم، مجرم و مجازات دارد.

بر این اساس، نظام عدالت کیفری از الگوی دولت رفاهی به دلیل آنکه مسئولیتی برای خود متصور نبوده و از نظریات تأثیر عوامل چندگانه در وقوع جرم و سیاست‌های اصلاحی و درمانی، فاصله گرفته و جرم را با هر اندازه تأثیرگذاری به‌مثابه پنجره‌ای شکسته دانسته که باید در سریع‌ترین زمان ممکن و با هر ابزاری هرچند نامتناسب و به دور از هرگونه اغماض و گذشتی، پاسخ دهد تا حاوی این پیام که هیچ ناظر و مراقبی وجود ندارد، نباشد و از طرفی در معرض اتهام به سهل‌گیری نسبت به مرتکب و عمل وی قرار نگیرد.

نتیجه و آثار اتخاذ چنین نگرشی با محوریت و مداخله مستقیم مردم فاقد تخصص در نظام عدالت کیفری و حاکمیت سیاست کیفری عوام‌گرایانه عبارت است از: توسل بی‌حد و حصر به مجازات‌های سالب حیات، عدم توجه به ماهیت جرایم جنسی، شناخت مرتکبان

و بزه‌دیدگان آن، بهره نبردن از تحلیل و نظریات علمی کارشناسان و متخصصان، نادیده انگاشتن اصول دادرسی مبتنی بر عدالت و انصاف، تحمیل هزینه‌های گزاف مادی و معنوی و درنهایت عدم‌پیشگیری و کنترل این جرایم است. این پیامدها نه‌تنها به اعتماد مردم و بدنه حقوق کیفری ضربه می‌زنند، بلکه کمکی به کاهش و مهار جرایم نکرده و تنها دستاورد آن، رضایت لحظه‌ای، اطمینان به اجرای عدالت و برقراری نظم و آرامش گذرا و موقتی است، صرف‌نظر از آنکه اهداف اولیه و غایی حقوق کیفری چه بوده است. به بیانی بهتر، کاهش جرایم که سودای آن را در سر داشتیم به آرمانی دست‌نیافتنی تبدیل شده که شوربختانه از تعداد اهوراها، آتناها و نگارها کم نکرده است.

حقیقتاً، در فضا و فرهنگ حاکم و افزایش احساس ترس و هراس از بزه‌دیده شدن، درجه اغماض مردم نسبت به این جرایم به حداقل ممکن و حتی صفر می‌رسد. با نگاهی نقادانه به پیامدهای سیاست کیفری عوام‌گرایانه و قوانین کیفری ایران، علی‌رغم عدم‌مخالفت با مجازات مناسب این دسته از مرتکبان و حتی انزجار از جرایم واقع‌شده، خطاب به سیاست‌گذاران جنایی باید گفت: تشدید و نگرانی از جرم و سپس فریاد عموم ناآگاه، نباید منجر به چشم بستن بر آمار واقعی جرایم، کارکرد ناموفق این رویکرد، اختیارات قانونی قضات نسبت به قواعد توبه، اصلاح و ندامت مرتکب و درنهایت منتهی به ترسیم سیاست‌های کیفری غیرعلمی و سخت‌گیرانه شود.

پس ضروری است تا در شرایطی که جامعه بر مبنای عقاید عوام‌گرایانه، در فضایی توأم با ترس و نفرت از جرم قرار می‌گیرد، کارگزاران نظام عدالت کیفری به‌جای اتخاذ رویکرد انعطاف‌ناپذیر و سخت کیفری، سعی بر اطلاع‌رسانی کارشناسانه و منطقی بر آگاه نمودن عموم مردم از بسترها و راهکارهای مقابله با جرم داشته و پس از ایجاد فضایی بدون تشویش و هراس، سیاست کیفری مناسبی اعمال نمایند. سیاستی که منجر به کنترل جرم، کاهش و به حداقل رسانیدن جرایم گردد و نه اینکه بعد از مدتی به این نتیجه برسیم که سیاست کیفری مبتنی بر خواست عوام، کارآمد نبوده و تازه به فکر چرایی و اصلاح آن باشیم.

پیشنهادهای

باتوجه به مباحث مطروحه می‌توان راهکار و پیشنهاداتی ارائه داد:

۱) تقویت سازوکارهای اطلاع‌رسانی و تعیین سخنگویی برای تشریح روند رسیدگی به پرونده تا مانعی برای اغراق رسانه‌ها و شایعه‌پراکنی باشد. همچنین از طریق شفاف‌سازی به عموم اطمینان دهند که دستگاه عدالت کیفری هوشیارانه ورود کرده و عدم‌رسیدگی سریع باعث

رهایی مجرم از مجازات نخواهد شد ولی به دلیل پیشگیری، نیاز به ورود متخصصان بوده که بتوان آسیب‌شناسانه با مرتکب برخورد کرد. درحقیقت برای اعمال مجازات هیچ‌وقت دیر نیست ولی برای پیشگیری و درک اینکه سیاست فعلی کارآمد نبوده و بهاره‌ای دیگر پرپر شود، اکنون هم دیر است؛

(۲) اتخاذ سیاست جنایی منطبق با الگوی رفاه‌گرایی کیفری و مداخلات اصلاحی و بازپرورانه به جای مجازات‌های سریع، شدید و بی‌بازده. بدین مفهوم که جرم نتیجه نابرابری‌های اجتماعی است و مجرم خود قربانی بوده و باید درک و سپس اصلاح شود، چراکه با مبارزه و سخت‌گیری بر مجرم، هیچ شناختی نسبت به عوامل وقوع جرم حاصل نمی‌کند؛

(۳) حاکمیت سیاست جنایی مبتنی بر تبعیض مثبت. بدین معنا که با استفاده از نظرات متخصصان علوم مرتبط، قوانینی علمی و کارآمد، درجهت شناخت و حمایت از حقوق بزه‌دیدگان این جرایم، تدوین کرده که مبنای رسیدگی‌های کیفری، در فضایی مستقل و بر پایه انصاف، عدالت و محترم شمردن حقوق اطراف دعوی با رعایت اصل تساوی سلاح‌ها، قرار گیرد و درنهایت حکم و واکنشی کارشناسانه، منصفانه و عادلانه در فضایی غیرملتهب و فارغ از هرگونه احساسات، صادر و اجرا شود؛

(۴) تشکیل نهادهای آگاه مردمی و مددکاران اجتماعی دارای اختیارات متناسب. به این معنا که ابتدا بایستی تابوشکنی کرده و به عموم آموزش لازم داده شود تا علاوه بر شناخت جلوه‌های این جرایم، نقش مراقبتی خود را از فرزندان به بهترین شکل ممکن انجام داده تا بزه‌دیدگی بالقوه به بالفعل بدل نشود. سپس در محیط‌هایی که اطفال و نوجوانان قرار دارند، حاضر شده و آگاهی‌های لازم را از طرق گوناگون اعم از کتاب، فیلم، داستان و غیره به آنها داده و سپس بزه‌دیدگان احتمالی را شناسایی کرده و به آنها، آن‌چنان اعتمادی بدهند که این مسائل را تا به جرایم سنگین‌تری ختم نشده، بیان کنند. چراکه تحقیقات نشان می‌دهد این بزه‌دیدگان، در آینده گاه بزه‌دیدگان مجدد این جرایم شده و گاه درصد انتقام برآمده و به بزهکاران خاص این‌گونه جرایم بدل می‌شوند. به بیانی قربانی بودنشان در گذشته، استحال‌های است به بزهکار شدنشان در آینده.

فهرست منابع

الف. منابع فارسی

- آشوری، محمد. *آیین دادرسی کیفری*. جلد دوم. ویرایش چهارم. تهران: انتشارات سمت، ۱۳۸۹.
- آشوری، محمد. *مجموعه مقالات عدالت کیفری*. ویرایش اول. تهران: گنج دانش، ۱۳۷۶.
- آشوری، محمد. *مفاهیم عدالت و انصاف از دیدگاه کنوانسیون اروپایی حقوق بشر*. ویرایش اول. تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۸۳.
- آنسل، مارک. *دفاع اجتماعی*. ویرایش پنجم. ترجمه محمد آشوری و علی حسین نجفی ابرندآبادی. تهران: گنج دانش، ۱۳۹۵.
- اردبیلی، محمدعلی. *حقوق جزای عمومی*. جلد سوم. ویرایش یازدهم. تهران: میزان، ۱۳۹۵.
- اکبری، عاطفه. *قانونگذاری مبتنی بر وقایع مجرمانه*. ویرایش اول. تهران: مجد، ۱۳۹۴.
- ایروانیان، امیر، مهدی سیدزاده‌ثانی، متولی زاده نائینی، بهروز جوانمرد و محسن مالجو. *کودک‌آزاری از علت‌شناسی تا پاسخ‌دهی*. ویرایش اول. تهران: خرسندی، ۱۳۸۹.
- باشگاه خبرنگاران جوان. «اظهارات خواندنی و کیل قاتل ستایش». www.yjc.ir، ۱۳۹۷/۱۰/۱۰.
- باقری‌نژاد، زینب. *اصول آیین دادرسی کیفری*. ویرایش اول. تهران: انتشارات خرسندی، ۱۳۹۴.
- بريجانيان، ماری. *فرهنگ اصطلاحات فلسفه و علوم اجتماعی*. ویرایش سوم. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۹۰.
- بشیریه، حسین. *آموزش دانش سیاسی*. ویرایش اول. تهران: انتشارات نگاه معاصر، ۱۳۸۶.
- بکاریا، سزار. *رساله جرایم و مجازات‌ها*. ویرایش هفتم. ترجمه محمدعلی اردبیلی. تهران: میزان، ۱۳۹۳.
- پایگاه اطلاع‌رسانی و خبری جماران. «بهمین کشاورز: هرگز به فکر رفتن از ایران نیفتادم». www.jamaran.ir، ۱۳۹۷/۱۰/۱۰.
- پرت، جان. *عوام‌گرایی کیفری*. ویرایش اول. ترجمه هانیه هژبرالساداتی. تهران: میزان، ۱۳۹۲.
- پرفیت، آلن. *پاسخ‌هایی به خشونت (گزارش کمیته مأمور مطالعه در امر خشونت و بزهکاری)*. ویرایش اول. ترجمه مرتضی حسنی. تهران: گنج دانش، ۱۳۷۸.
- پورتال خبری، سبک زندگی برترین‌ها. «روایتی کامل از ماجرای قتل آتنا اصلانی». www.bartarinha.ir، ۱۳۹۷/۱۰/۱۰.
- جامعه خبری تحلیلی الف. «حکم ناظم مدرسه معین صادر شد». www.alef.ir، ۱۳۹۷/۱۰/۱۰.
- حبیب‌زاده، محمدجعفر. «آسیب‌شناسی نظام عدالت کیفری ایران». *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز* ۲ (۱۳۸۳): ۱۶۶-۱۳۹.
- خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا). «بازخوانی مشهورترین پرونده جنایی تهران». www.isna.ir، ۱۳۹۷/۱۰/۱۰.

- خبرگزاری مجلس شورای اسلامی (خانه ملت). «تصویب لایحه حمایت از کودکان اولویت کشور نیست». ۱۳۹۷/۱۰/۱۰، www.icana.ir.
- درنگ. «تکرار ماجرای تکان‌دهنده آتنا در کرج». ۱۳۹۷/۱۰/۱۰، www.derang.ir.
- درنگ. «حرف‌های جوان ۲۷ساله‌ای که چند نوجوان را مورد آزار قرار داد». ۱۳۹۷/۱۰/۱۰، www.derang.ir.
- دلماش‌مارتی، میری. «پارادایم جنگ علیه جرم، مشروع ساختن امر غیرانسانی» در تازه‌های علوم جنایی. ویرایش دوم. ترجمه روح‌الدین کردعلیوند. تهران: میزان، ۱۳۸۸.
- دولت‌آنلاین. «بازخوانی پرونده خفاش شب؛ قاتل سریالی زنان غرب تهران». ۱۳۹۷/۱۰/۱۰، www.davatonline.ir.
- رایجیان اصلی، مهرداد. *بزه‌دیده‌شناسی حمایتی*. ویرایش اول. تهران: دادگستر، ۱۳۸۴.
- سایت تحلیلی خبری عصر ایران. «ماجرای تلخ تجاوز به دختر پنج‌ساله افغان». ۱۳۹۷/۱۰/۱۰، www.asriran.com.
- سایت تحلیلی خبری عصر خبر. «آزار جنسی دختر شش‌ساله توسط راننده آژانس». ۱۳۹۷/۱۰/۱۰، www.asrkhbar.com.
- سبزپندار. «قاتل ندا عزیززاده دختر بچه شهیدی اعدام شد». ۱۳۹۷/۱۰/۱۰، www.sabzpendar.com.
- سیدزاده‌ثانی، سید مهدی. «بازتاب عدالت کیفری در رسانه‌های گروهی: ضوابط و آثار». رساله دکتری، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۰.
- شبکه العالم. «ماجرای عجیب فردی که از قتل آتنا خبر داشت و جان باخت». ۱۳۹۷/۱۰/۱۰، www.fa.alalamtv.net.
- شمس ناتری، محمدابراهیم و محمدعلی جاهد. «عوامل و نتایج تورم کیفری و راهکارهای مقابله با آن». *فصلنامه حقوق اسلامی* ۱۷ (۱۳۸۷): ۹۳-۱۲۰.
- صفاری، علی و راضیه صابری. «تأثیر رسانه‌ها بر خشونت‌گرایی و احساس ناامنی». *مجله پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی* ۶ (۱۳۹۴): ۳۷-۸۴.
- طاهری، سمانه. *سیاست کیفری سخت‌گیرانه*. ویرایش اول. تهران: میزان، ۱۳۹۶.
- عامری تورزنی، سودابه. «تأثیر افکار عمومی بر تعیین و اجرای مجازات». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۹۳.
- فرارو. «ماجرای تلخ تجاوز به دختر پنج‌ساله افغان در اصفهان». ۱۳۹۷/۱۰/۱۰، www.fararu.com.
- فرجیها، محمد. «بازتاب رسانه‌ای جرم». *فصلنامه رفاه اجتماعی* ۲۲ (۱۳۸۶): ۵۷-۸۶.
- فرجیها، محمد و محمدباقر مقدسی. «رویکرد عوام‌گرایی کیفری به جرایم جنسی». *پژوهش‌های حقوق تطبیقی دانشگاه تربیت مدرس* ۲ (۱۳۹۰): ۱۱۳-۱۳۲.
- فرجیها، محمد و محمدباقر مقدسی. «جلوه‌های عوام‌گرایی در سیاست‌های کیفری مواد مخدر». *فصلنامه تحقیقات حقوقی* ۶۸ (۱۳۹۳): ۲۵-۴۸.
- فرجیها، محمد و محمدباقر مقدسی. «ویژگی‌های سیاست‌های کیفری عوام‌گرا: مطالعه تطبیقی». *مجله*

- مطالعات حقوق تطبیقی ۲ (۱۳۹۲): ۱۵۵-۱۳۷.
- فیتز پتریک، تونی. نظریه رفاه - سایت اجتماعی چیست. ویرایش اول. ترجمه هرمز همایون‌پور. تهران: مؤسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی، ۱۳۸۳.
- قانون احترام به آزادی‌های مشروع و حفظ حقوق شهروندی مصوب ۱۳۸۳/۰۲/۱۵.
- قانون اساسی مصوب ۱۳۵۸ و اصلاحات ۱۳۶۸.
- قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲.
- قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۰۲/۰۱.
- کرامت، قاسم. استقلال قضایی. ویرایش اول. تهران: نشر دادیار، ۱۳۹۲.
- کلانتری، کیومرث. «تحلیل بحران در حقوق موضوعه کیفری ایران و راهکارهای خروج از آن». رساله دکترا، تهران: دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۸۱.
- کلینگ، جورج ال و جمیز کی ویلسون، «پنجره‌های شکسته (پلیس و امنیت محلی)». ترجمه محمد صادری توحیدخانه. مجله حقوقی دادگستری ۴۳ (۱۳۸۲): ۲۰۴-۱۷۹.
- کوسون، موريس. «تحول زندان در ایالات‌متحده آمریکا». ترجمه قاسم قاسمی. مجله حقوقی دادگستری ۴۵ (۱۳۸۲): ۲۱۶-۱۹۹.
- گسن، ریموند. «بحران سیاست‌های جنایی کشورهای غربی». ترجمه علی‌حسین نجفی‌ابرنادآبادی. مجله تحقیقات حقوقی دانشگاه شهید بهشتی ۱۰ (۱۳۷۱): ۳۳۵-۲۷۵.
- گسن، ریموند. «تحوالات سیاست جنایی دموکراسی‌های غربی؛ مطالعه سیاست جنایی فرانسه». در تازه‌های علوم جنایی. ویرایش دوم. ترجمه شهرام ابراهیمی. تهران: میزان، ۱۳۸۸.
- گسن، ریموند. جرم‌شناسی کاربردی. ویرایش اول. ترجمه مهدی کی‌نیا، تهران: نشر مهدی کی‌نیا، ۱۳۷۰.
- گودرزی بروجردي، محمدرضا. سیاست جنایی قضایی. ویرایش دوم. تهران: انتشارات سلسبیل، ۱۳۸۵.
- لازرز، کریستین. درآمدی بر سیاست جنایی. ویرایش چهارم. ترجمه علی‌حسین نجفی‌ابرنادآبادی. تهران: میزان، ۱۳۹۲.
- لایحه حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۷/۰۵/۰۲.
- مجله اینترنتی حرف تازه. «اجرای حکم اعدام قاتل اهورا در رشت». ۱۳۹۷/۱۰/۱۰. www.harfetaze.com
- محمودی جانکی، فیروز و محسن مرادی حسن‌آبادی. «افکار عمومی و کیفرگرایی». مجله مطالعات حقوقی ۲ (۱۳۹۰): ۲۱۴-۱۷۵.
- معظمی، شهلا و مرجان برنجی اردستانی. آثار امنیت‌گرایی در حقوق کیفری. ویرایش اول. تهران: معاونت پژوهش‌های فقهی و حقوقی، ۱۳۹۰.
- مقدسی، محمدباقر. «عوام‌گرایی کیفری و جلوه‌های آن در سیاست کیفری ایران». رساله دکترا، تهران: دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۹۰.

نجفی‌ابرنادآبادی، علی‌حسین. «بزهکاری، احساس ناامنی و کنترل». *مجله حقوقی دادگستری* ۲۲ (۱۳۷۷): ۴۳-۸۴.

نجفی‌ابرنادآبادی، علی‌حسین. «کیفرشناسی نو - جرم‌شناسی نو: درآمدی بر سیاست جنایی مدیریتی خطرمدار» در *تازه‌های علوم جنایی*. زیر نظر علی‌حسین نجفی‌ابرنادآبادی. ویرایش دوم. تهران: میزان، ۱۳۸۸.

نجفی‌ابرنادآبادی، علی‌حسین. «مباحثی در علوم جنایی: بازپرووری بزهکاران». تقریرات درس جرم‌شناسی دوره دکترا، تهران: دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۸۶-۱۳۸۷.

نجفی‌ابرنادآبادی، علی‌حسین. «مباحثی در علوم جنایی: سیاست کیفری عمل‌گرا - عوام‌گرا». تقریرات درس جرم‌شناسی دوره دکترا، تهران: دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۹-۱۳۹۰.

نجفی‌ابرنادآبادی، علی‌حسین و سید مهدی سیدزاده‌ثانی. «رژیم بین‌المللی هراس اخلاقی، نقش رسانه». *مجله تحقیقات حقوقی* ۸ (۱۳۹۱): ۱۷۵-۱۳۷.

نوبهار، رحیم و یزدان صیقل. «ویژگی‌ها و راهبردهای کیفرشناسی ریسک‌مدار». *مجله حقوقی دادگستری* ۱۰۰ (۱۳۸۱): ۱۹۷-۲۲۵.

نیکوکار، حمیدرضا، مژگان امراللهی بیوکی و مه‌ری برزگر. «نقش ترس از جرم بر اجرای علنی مجازات مرگ با تأکید بر نقش رسانه‌ها (مطالعه موردی اعدام قاتل روح‌الله داداشی)». *فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم* ۲۶ (۱۳۹۲): ۱۹۶-۱۶۹.

وی‌رابرتز، جولیان، لورتاجی استالانز، دیوید ایندرمار و مایک هاف. *عوام‌گرایی کیفری و افکار عمومی: درس‌هایی از پنج کشور*. ویرایش اول. ترجمه زینب باقری‌نژاد، سودابه رضوانی، هانیه هژیرالساداتی و مهدی کاظمی جویباری. تهران: میزان، ۱۳۹۲.

ویکی‌پدیا. «بیجه». www.wikipedia.org, ۱۳۹۷/۱۰/۱۰.

یورونیوز. «پدر ستایش: پیش از اعدام به قاتل دخترم گفتم جایی برای بخشش نگذاشتی». www.fa.euronews.com, ۱۳۹۷/۱۰/۱۰.

ب. منابع انگلیسی

Bernays, Edward L. "Manipulating Public Opinion: The Why and the How." *American Journal of Sociology* 33(6) (1928): 958-971.

Gerbner, George, and Larry Gross. "Living with Television: The Violence Profile." *Journal of Communication* 26(2) (1976): 172-199.

Lewis, Chris, Graham Brooks, Thomas Ellis & Koich Hamai. "Comparing Japanese and English Juvenile Justice: Reflections on Change in the Twenty-First Century." *Crime Prevention & Community Safety* 11(2) (2009): 75-89.

Roberts, Julian V. "Public Opinion and Mandatory Sentencing: A Review of International Finding." *Criminal Justice and Behavior* 30 (2003): 483-508.

Simon, Jonathan. *Governing through Crime: How the War on Crime Transformed American Democracy and Created a Culture of Fear*. 1st Ed. New York: Oxford University Press, 2007.

Surette, Ray, Dered Chadee, Linda Heath and Jason R Young. "The Media, the Public and Criminal Justice Policy Support in Trinidad: The Medias Role." *Crime Media Culture* 7(1) (2011): 31-48.

Journal of CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGY

VOL. VII, No. 1

2019-1

- **The European Union and International Criminal Court: Institutional Cooperation and Support**
Dr. Seyyed Ghasem Zamani & Dr. Esmaeel Yaghoubi
- **The Scope of Penal Mediation in Various Types of Crimes in Iranian Substantive Law**
Dr. Hossein Gholami & Dr. Badr Soudani Sadery
- **Punishment Mitigation in the Law of Campaign against Trafficking Goods and Currency Passed in 1392**
Ahmad Reza Koocheki & Dr. Shahram Ebrahimi
- **A Criminological Study of the Effective International Factors on Committing Crimes against Humanity**
Dr. Samira Golkhandan
- **The Consequences of Populist Penal Policy in Sexual Crimes against Children and Teenagers**
Dr. Parima Taherishad & Dr. Hooshang Shambayati
- **An Introduction to “Criminal Insurance Law” towards an “Insurance-Oriented Criminal Policy”**
Dr. Mehrdad Rayejian Asli & Naeim Saha'mi
- **Conflict or Interaction of Foreign Criminal Laws with Victim's Rights; in Light of the Principle of Mutual Recognition in EU Criminal Law**
Dr. Javad Salehi
- **Principle of Mutual Recognition of Judgements and Judicial Decisions in European Union Criminal Law with Look at Criminal Judgements and European Arrest Warrant**
Dr. Behzad Razavi Fard & Mohammad Faraji

